

VÝROČNÍ ZPRÁVA 2005
AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY
ČESKÉ REPUBLIKY

AOPK ČR Praha
2006

VÝROČNÍ ZPRÁVA 2005

AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY
A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY

AOPK ČR
PRAHA
2006

1	Úvod	5
2	Organizace	7
3	Hlavní okruhy odborné činnosti	10
3.1	Natura 2000	10
3.2	Podpora orgánů státní správy ochrany přírody a krajiny	13
3.3	Krajinotvorné programy	15
3.4	Péče o zvláště chráněná území	17
3.5	Správa státního majetku	20
3.6	Ochrana druhové rozmanitosti	21
3.7	Mezinárodní spolupráce	26
3.8	Péče o jeskyně	30
3.9	Státní program ochrany přírody a krajiny ČR	34
3.10	Ústřední seznam ochrany přírody (ÚSOP)	35
3.11	Informační systém ochrany přírody	35
4	Vědeckovýzkumná činnost	38
5	Konference a semináře	39
6	Publikační činnost	40
7	Seznam boxů	41

1 ÚVOD

Konec roku 2005 přinesl zásadní změnu ve struktuře státní ochrany přírody v ČR. K 31. 12. 2005 ukončila svou samostatnou činnost Správa ochrany přírody ČR, a od 1. 1. 2006 splýnula s Agenturou ochrany přírody a krajiny ČR. K tomuto kroku se rozhodl ministr životního prostředí RNDr. Libor Ambrozek na základě analýzy, kterou zpracovali pod vedením náměstka ministra RNDr. Františka Pojera zástupci vedení obou organizací.

Nejvýznamnějším úkolem Agentury ochrany přírody a krajiny v roce 2005 byla i nadále příprava soustavy chráněných území Evropských společenství Natura 2000, která bude vyhlášena na základě směrnice č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků (zkráceně směrnice o ptácích) a směrnice č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (směrnice o stanovištích). Po odeslání návrhu Národního seznamu evropsky významných lokalit České republiky do Bruselu (duben 2005) se jednalo zejména o monitoring navržených území a jednotlivých chráněných fenoménů podle výše uvedených směrnic. AOPK ČR nadále pracovala jako člen konsorcia Evropského tematického střediska biologické rozmanitosti při Národním přírodovědeckém muzeu v Paříži.

1.10. 2005 zahájila činnost nová střediska AOPK ČR v těch krajích, kde doposud chyběla, tzn. se sídly v Liberci, Hradci Králové, Zlíně a Karlových Varech. Tím by mělo dojít k dalšímu zlepšení a zpřesnění plošné působnosti AOPK ČR jako odborné organizace ochrany přírody.

Při své činnosti spolupracovala Agentura ochrany přírody a krajiny ČR kromě Ministerstva životního prostředí jako svého zřizovatele zejména se Správou ochrany přírody, správami národních parků, Českou inspekcí životního prostředí, krajskými úřady, správci vodních toků, Lesy České republiky, obcemi i s mnoha nevládními a zájmovými organizacemi, z nichž lze jmenovat například Český svaz ochránců přírody, Český a Moravský rybářský svaz, Českou společnost ornitologickou, Českou společnost pro ochranu netopýrů nebo Českou speleologickou společnost.

Lze konstatovat, že všechny úkoly naší organizace byly v roce 2005 úspěšně řešeny v rámci jejich finančních a personálních kapacit.

Ing. Martin Dušek
ředitel AOPK ČR

2 ORGANIZACE

Agentura ochrany přírody a krajiny ČR zabezpečuje odbornou podporu pro činnost orgánů veřejné správy ochrany přírody a krajiny na území České republiky a zajišťuje odbornou, vědeckovýzkumnou, monitorovací, metodickou, dokumentační, informační, znaleckou a osvětovou činnost v systému státních organizací ochrany přírody a krajiny.

Obr. 1: Logo AOPK ČR

Předmětem činnosti AOPK ČR je pak zejména:

- vytváření, správa a vedení Informačního systému ochrany přírody
- vedení Ústředního seznamu ochrany a přírody a centrální dokumentace ochrany přírody a krajiny,
- správa státního majetku ve zvláště chráněných územích,
- vydávání stanovisek a expertních posudků pro orgány státní správy a pro ostatní právnické a fyzické osoby,
- odborná, vědeckovýzkumná a znalecká činnost a šíření informací v oblasti ochrany přírody a krajiny,
- shromažďování podkladů a administrace krajinotvorných programů, především Programu péče o krajinu a Programu revitalizace říčních systémů,
- uskutečňování opatření k ochraně přírody, krajiny a přírodního dědictví,
- mezinárodní spolupráce v ochraně přírody a krajiny včetně výkonu vědeckého orgánu CITES (Úmluvy o mezinárodním obchodě ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin),
- ochrana a provoz zpřístupněných jeskyní.

AOPK ČR má celorepublikovou působnost a svou činnost vykonávala prostřednictvím 12 středisek v Praze, Českých Budějovicích, Plzni, Ústí nad Labem, Pardubicích, Havlíčkově Brodu, Brně, Olomouci a Ostravě. Ve druhé polovině roku 2005 pak byla nově zřízena střediska ve Zlíně, Liberci a Karlových Varech. Územní působnost středisek respektuje hranice krajů při zachování principu nedělitelnosti velkoplošných zvláště chráněných území (tj. chráněných krajinných oblastí a národních parků). V únoru 2006 bude uvedeno do provozu poslední středisko AOPK ČR v Hradci Králové.

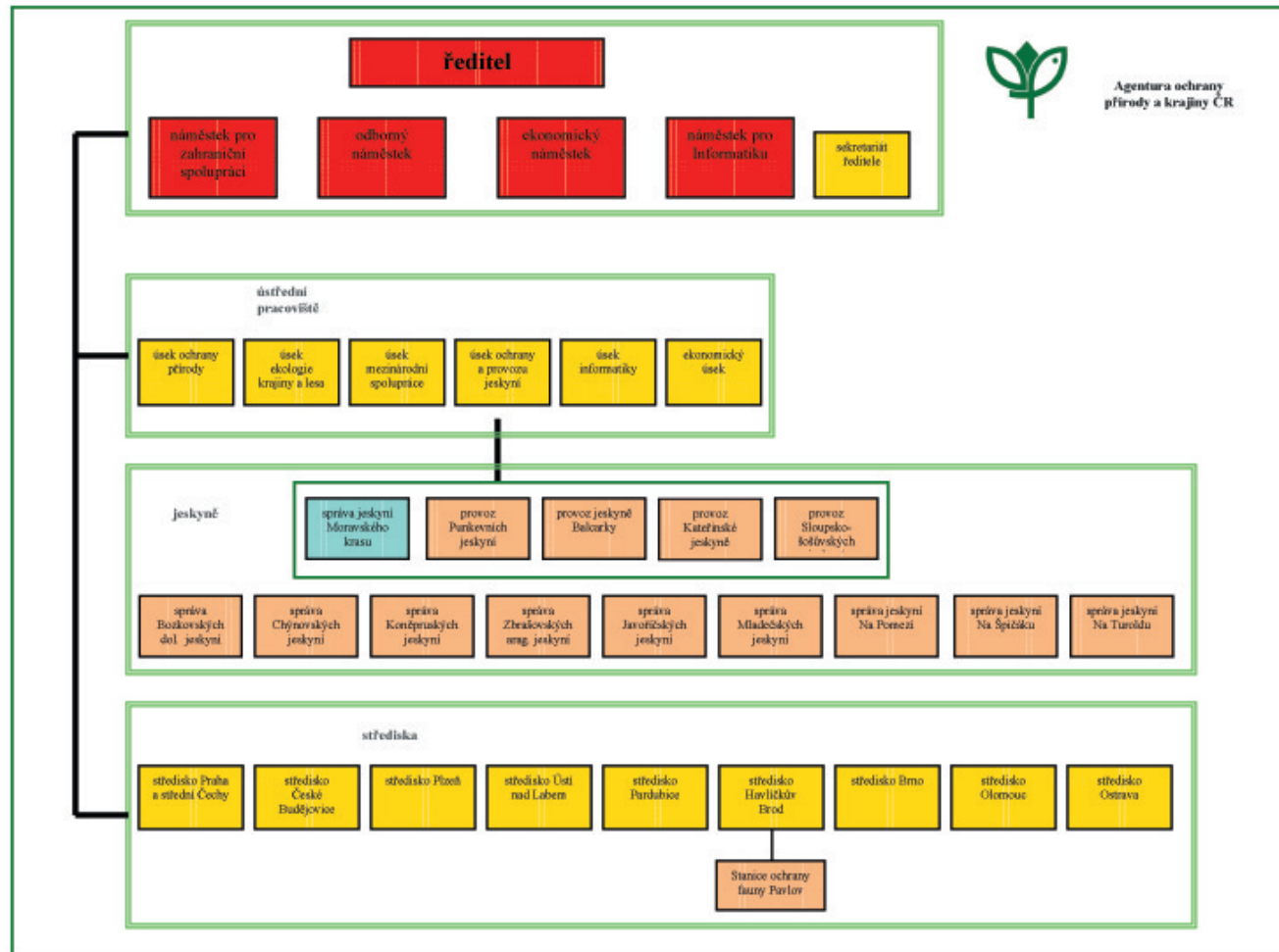
AOPK ČR rovněž provozovala všech 13 veřejnosti zpřístupněných jeskyní, tj. j. Balcarka, Kateřinské j., Sloupsko-šošůvské j., Punkevní j., Bozkovské dolomitové j., Chýnovské j., Koněpruské j., Zbrašovské aragonitové j., Javoříčské j., Mladečské j., j. Na Pomezí, j. Na Špičáku a j. Na Turoldu.

Obr. 2: Zpřístupněné jeskyně v ČR v roce 2005

23.12.2005 vydal ministr životního prostředí opatření č. 4/05, kterým s účinností od 1.1.2006 převedl na AOPK ČR výkon práva a závazky státu a veškerou působnost, kterou vykonávala ke dni svého zániku (31.12.2005) organizační složka státu s názvem Správa ochrany přírody.

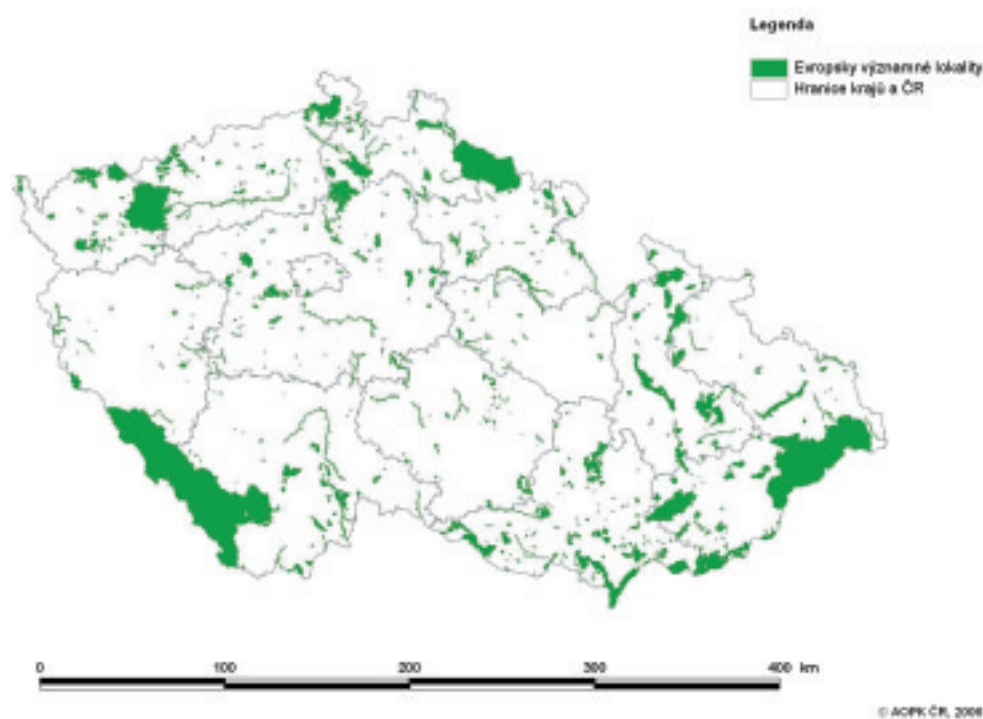
Obr. 3: Organizační struktura AOPK ČR k 31.12.2005

3 HLAVNÍ OKRUHY ODBORNÉ ČINNOSTI

3.1 NATURA 2000

Pokračování v přípravě soustavy Natura 2000 v České republice bylo jednou z priorit Agentury ochrany přírody a krajiny ČR i v roce 2005. Po schválení národního seznamu evropsky významných lokalit (863 lokalit) vládou ČR 22.12.2004 předali zástupci resortu životního prostředí 8. února 2005 Evropské komisi v Bruselu kompletní údaje pro všech 863 evropsky významných lokalit a 38 ptačích oblastí soustavy Natura 2000. Česká republika tak splnila jeden ze svých závazků vůči Evropské unii vyplývajících z dvou evropských směrnic: směrnice o ptácích (79/409/EHS) a směrnice o stanovištích (92/43/EHS), které byly transponovány do národní legislativy zákonem č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů. Jejich cílem je ochrana vybraných ohrožených rostlin, živočichů a cenných typů přírodních stanovišť v celé Evropské unii.

Obr. 4: Aktuální zobrazení lokalit národního seznamu soustavy Natura 2000, které byly vyhlášeny nařízením vlády ČR č. 132/2005 Sb. (15. 4. 2005) Národní seznam evropsky významných lokalit v České republice (zdroj AOPK ČR)

Evropská komise hodnotí dostatečnost národních seznamů jednotlivých členských států na tzv. biogeografických seminářích. Česká republika spadá do dvou biogeografických oblastí – panonské (4% rozlohy ČR) a kontinentální (96% rozlohy ČR).

Pro panonskou biogeografickou oblast se seminář konal dne 26. - 27. září 2005 v maďarském Saródu. Z výsledků semináře vyplynulo, že Česká republika bude muset národní seznam evropsky významných lokalit v menší míře doplnit. Doplnění národního seznamu pro panonskou biogeografickou oblast podle závěrů ze semináře bude probíhat v roce 2006, aby bylo možné ověření lokalit v terénu během vegetační sezóny. Poté budou nově doplněné a stávající lokality se změněnými předměty ochrany projednány s dotčenými vlastníky a v meziresortním řízení. Národní seznam pak bude znovu vyhlášen novelou nařízení vlády č. 132/2005 v období 2006 - 2007. Celý proces bude obdobně probíhat i pro kontinentální biogeografickou oblast. V roce 2005 zajišťovala AOPK ČR přípravu odborných podkladů na kontinentální biogeografický seminář, kde se bude hodnotit dostatečnost národního seznamu evropsky významných lokalit pro kontinentální biogeografickou oblast. Seminář se bude konat v dubnu 2006. Příprava spočívala zejména ve výběru lokalit do tzv. zásobníku přírodních komplexů. Přírodní komplexy se navrhovaly pro ochranu typů přírodních stanovišť a samotný zásobník bude možné využít k doplnění národního seznamu, pokud tak vyplyne ze závěrů kontinentálního biogeografického semináře.

Obr. 5: Logo soustavy Natura 2000

V říjnu 2005 byla původní forma dokumentace evropsky významných lokalit a ptačích oblastí v databázi Access nahrazena databází, která je přístupná prostřednictvím webového rozhraní intranetu AOPK ČR. Důvodem je lepší přístup pro editaci, prohlížení a aktualizaci údajů o evropsky významných lokalitách a ptačích oblastech. V roce 2006 se plánuje zpřístupnění zmiňované databáze pro krajské úřady, Ministerstvo životního prostředí a vojenské újezdy.

Během roku 2005 došlo ke zpřesnění vrstvy mapování biotopů specialisty na jednotlivé biotopy. Zpřesněnou vrstvu mapování bude možné využít jako výchozí podklad pro monitorování stavu typů přírodních stanovišť a pro následné podávání pravidelných zpráv Evropské komisi o stavu typů přírodních stanovišť z hlediska ochrany.

Zpřesněná vrstva mapování biotopů byla také využita pro projekt VaV 620/20/03 „Optimalizace výsledků mapování biotopů a jejich aktuálního zastoupení na území ČR jako předmětu ochrany v současné soustavě maloplošných zvláště chráněných území ČR“. Cílem projektu bylo analyzovat zastoupení přírodních biotopů v dosavadní soustavě zvláště chráněných území a v navržené soustavě evropsky významných lokalit. Na základě této analýzy byl zpracován odborný návrh na doplnění stávající soustavy MZCHÚ o nová území, v nichž se vyskytují biotopy vzácné, dosud nedostatečně stávající ochranou zajištěné, biotopy velmi reprezentativní, případně biotopy významné z hlediska regionální variability. V roce 2006 budou výsledky předány krajským úřadům, které je mohou ve své územní působnosti použít při vyhlásování nových MZCHÚ.

V prosinci 2005 uspořádala AOPK ČR v Pardubicích seminář s názvem „Sledování a ochrana biotopů v ČR“. Zástupcům MŽP, středisek AOPK ČR, jednotlivých CHKO a odborné veřejnosti byly představeny činnosti a projekty související se sledováním a ochranou biotopů v ČR. Prezentováno bylo např. pokračování soustavy Natura 2000 v ČR, zajištění aktualizace vrstvy mapování biotopů, monitorování stanovišť, které plyne ze směrnice o stanovištích, zmiňovaný projekt VaV „Optimalizace výsledků mapování biotopů a jejich aktuálního zastoupení na území ČR jako předmětu ochrany v současné síti maloplošných zvláště chráněných území ČR“, Rámcová směrnice o vodách a další.

V roce 2005 byla připravena mapa soustavy Natura 2000 v České republice. Jedná se o aktuální zobrazení lokalit národního seznamu soustavy Natura 2000, které byly vyhlášeny nařízením vlády č. 132/2005 Sb. (15. 4. 2005). V materiálu je zároveň popsán proces vzniku soustavy Natura 2000 v České republice a charakterizovány druhy živočichů, rostlin a typy přírodních stanovišť, které jsou v rámci soustavy Natura 2000 v ČR chráněny.

V roce 2005 započala příprava zásad managementu druhů rostlin a živočichů, pro které jsou vyhlášovány evropsky významné lokality. Budou určeny širokému spektru zájemců zejména z řad orgánů státní ochrany přírody, kterým by měly posloužit při zajištění péče o lokality s výskytem cílových druhů. Dokument bude dokončen v roce 2006.

Monitoring druhů a biotopů

Podle průběžně dokončovaných metodik pro dlouhodobé, pravidelné a standardními metodami prováděné sledování druhů rostlin a živočichů a typů přírodních stanovišť vyskytujících se v ČR, které jsou uvedeny v přílohách I, II, IV a V směrnice o stanovištích a monitorovacích plánu ptáčích oblastí a druhů z přílohy I směrnice o ptácích, byl garanty z oddělení monitoringu a inventarizací biodiverzity organizován pilotní terénní sběr dat. Pro druhy, u nichž je připravován nebo již realizován záchranný program, byla koordinace monitoringu vedena oddělením záchranných programů. Podařilo se vytvořit funkční a dlouhodobě využitelnou síť externích odborných spolupracovníků a byly prověřeny možnosti koordinace monitoringu regionálními pracovišti AOPK ČR. Získané údaje sloužily jak k upřesnění metodických pokynů, tak k optimalizaci prací na výkladových materiálech k formátu hodnotících zpráv, které připravovalo Evropské tématické středisko biologické rozmanitosti (ETC/BD). Data budou využita také v roce 2007 při podání první hodnotící zprávy podle směrnice o stanovištích. Monitoring byl v roce 2005 orientován především na evropsky významné druhy a další (zejména zvláště chráněné) druhy budou do monitorovacího schématu začleněny po konzultaci s MŽP v následujících letech. Za účelem vytvoření přehledné a kompletní databáze o výskytu jednotlivých přírodních fenoménů byla ve spolupráci s oddělením datové podpory do nálezových databází AOPK ČR zadána data získaná v průběhu mapování pro vymezení soustavy chráněných území Natura 2000 a další relevantní údaje. Proběhlo také zpřesnění vrstvy mapování biotopů v rámci tzv. rektifikací. Vedle úzké vazby na finalizaci grantového projektu VaV/610/4/01 „Monitoring zvláště chráněných druhů rostlin, živočichů a typů přírodních stanovišť významných z hlediska legislativy ES“ budou výsledky plnění tohoto hlavního úkolu využitelné pro účely výzkumného záměru MŠMT (dílčí část – Biodiverzita).

BOX 1: Natura 2000 - Základní informace

- Natura 2000 je soustava chráněných území evropského významu vytvářená podle legislativních předpisů ES – směrnice č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících druhů živočichů a planě rostoucích rostlin (směrnice o stanovištích) a směrnice č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků (směrnice o ptácích).
- Natura 2000 je tvořena dvěma typy území – ptačími oblastmi (SPA - Special Protection Areas) a evropsky významnými lokalitami (SCI – Sites of Community Importance).
- Území soustavy Natura 2000 jsou navrhována výhradně na vědeckém základě, podle odborných kritérií uvedených ve směrnici o stanovištích.
- Cílem soustavy Natura 2000 je zachovat příznivý stav chráněných fenoménů na lokalitách v souladu s ekonomickými, sociálními i regionálními zájmy a ve spolupráci s dotčenými subjekty v území žijícími a hospodařícími.
- Natura 2000 v ČR byla vymezena na základě rozsáhlého mapování biotopů a rostlinných a živočišných druhů prováděného v letech 2000 – 2004.

3.2 PODPORA ORGÁNŮ STÁTNÍ SPRÁVY OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY

AOPK ČR považovala podporu orgánů ochrany přírody za jednu ze svých nejdůležitějších činností. Nejtěsnější spolupráce probíhá s Ministerstvem životního prostředí, správami národních parků (NP) a chráněných krajinných oblastí (CHKO) a krajskými úřady. Zaměřuje se na přípravu podkladů pro rozhodování (přímá podpora), účast na přípravě legislativních norem (legislativní podpora) a přípravu odborných metodik (metodická podpora).

Přímá podpora orgánů ochrany přírody je rozsahem nejvýznamnější a je zajišťována zejména regionálními pracovišti (středisky). AOPK ČR připravovala odborné podklady a stanoviska v problematice:

- obecné ochrany rostlin a živočichů (§5 zákona č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů),
- ochrany volně žijícího ptactva (§5b zákona č.114/1992 Sb.)
- ochrany krajinného rázu (§12 zákona č.114/1992 Sb.),
- ochrany zvláště chráněných druhů (§56 zákona č.114/1992 Sb.),
- ochrany zvláště chráněných území, ZCHÚ (§43 zákona č.114/1992 Sb.),
- ochrany a využití jeskyní (§10 zákona č.114/1992 Sb.),
- ochrany dřevin (§7 zákona č.114/1992 Sb.),
- památných stromů (§46 zákona č.114/1992 Sb.)
- povolení kácení dřevin (§8 zákona č.114/1992 Sb.),
- přechodně chráněných ploch (§13 zákona č.114/1992 Sb.),
- registrace významných krajinných prvků (§6 zákona č.114/1992 Sb.).

Stanoviska byla nejčastěji vydávána pro MŽP, krajské úřady, Správu ochrany přírody, správy národních parků, Českou inspekci životního prostředí (ČIŽP), magistráty, pověřené obecní úřady a Policii ČR. Nezbytnou součástí přípravy odborných podkladů byla účast pracovníků AOPK ČR na terénních šetřeních a jednáních.

AOPK ČR je v souladu se zákonem č. 36/1967 Sb. o znalcích a tlumočnících jmenována soudně znaleckým pracovištěm v problematice ochrany přírody a krajiny. V roce 2005 AOPK ČR vypracovala 19 soudně znaleckých posudků, z toho nejvíce pro městské a obecní úřady (8) a Českou inspekci životního prostředí (7). Z hlediska předmětu posudku se 12 týkalo problematiky památných stromů a dendrologie, čtyři posudky problematiky krajinného rázu, dva druhové ochrany a jeden posudek obecné územní ochrany.

Obr. 6: Metodická příručka *Hodnocení fragmentace krajiny dopravou*

Legislativní podpora státní správy spočívá nejčastěji ve spolupráci s Ministerstvem životního prostředí na přípravě zákonných a podzákonných norem v oblasti ochrany přírody. V roce 2005 to byla zejména účast na přípravě:

- seznamu zvláště chráněných druhů, popř. poddruhů pro novelizaci vyhlášky č. 395/1992 Sb. – zařazení druhů z přílohy IV směrnice č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin
- přípravě vyhlášek podle § 5b odst. 4 resp. § 56 odst. 4 a 5 zákona o ochraně přírody a krajiny o předcházení závažných hospodářských škod způsobených špačkem obecným (*Sturnus vulgaris*) a kormoránem velkým (*Phalacrocorax carbo*).

V neposlední řadě se věnujeme připomínkování právních norem významných z hlediska ochrany přírody a krajiny připravených MŽP a v rámci mezirezortních připomínkových řízení předpisů předkládaných jinými resorty.

Metodická podpora orgánů ochrany přírody souvisí se snahou o sjednocení postupů při rozhodování v záležitostech týkajících se ochrany přírody a krajiny a při zajišťování péče o zvláště chráněné části přírody (zvláště chráněná území, zvláště chráněné druhy a památné stromy) mezi různými složkami státní správy, založeném na nejnovějších odborných poznatcích.

3.3 KRAJINOTVORNÉ PROGRAMY

Program revitalizace říčních systémů

Program revitalizace říčních systémů (PRŘS) byl zahájen v roce 1992 jako první z krajinotvorných programů. Finanční prostředky na jeho realizaci jsou každoročně vyčleňovány ze státního rozpočtu. Poskytování dotací stanovují pravidla PRŘS, vydávaná MŽP. Odbornou agendu programu zabezpečuje AOPK ČR, na regionální úrovni je program zajišťován ve spolupráci s Regionálními poradními sbory.

V rámci tohoto programu jsou podporovány investiční akce, jejichž předmětem jsou zejména zásahy do vodního režimu krajiny (zvyšování retenční schopnosti krajiny, zpomalování povrchového odtoku, likvidace nevhodně provedených odvodňovacích soustav apod.). Tímto programem je od roku 2003 podporována výstavba a obnova čistíren odpadních vod a kanalizací, a to v rámci podprogramu f). Zmiňovaný podprogram navazuje na dříve samostatný Program drobných vodohospodářských ekologických akcí (PDVEA), který byl v r. 2002 ukončen a v rámci kterého jsou od r. 2003 financovány pouze rozestavěné akce.

Tab. 1: Dotační tituly, platné v roce 2005, včetně předběžného přehledu vynaložených finančních prostředků na jejich podporu a počet realizovaných akcí (zdroj AOPK ČR)

typ revitalizačního opatření	počet akcí	tis. Kč
a Revitalizace přirozené funkce vodních toků	35	23 604
b Zakládání a revitalizace prvků ekologické stability vázaných na vodní režim	5	7 746
c Odstraňování příčných překážek na vodních tocích a podpora takových technických řešení, která je neobsahují (doplňování a stavba rybích přechodů)	4	3 380
d revitalizace retenční schopnosti krajiny	91	182 322
f výstavba a obnova ČOV a kanalizace vč. zakládání umělých mokřadů	47	328 178
g revitalizace přirozené funkce vodních toků s revitalizací retenční schopnosti krajiny	20	23 152

Z uvedeného přehledu vyplývá, že kromě výstavby finančně náročných čistíren odpadních vod a kanalizací zaujímá dominantní postavení mezi realizovanými opatřeními obnova retenční schopnosti krajiny – podprogram d). Jedná se především o revitalizaci v minulosti zaniklých a poškozených vodních nádrží. Podprogram g) umožňuje od r. 2004 vítanou kombinaci velmi žádaných revitalizací vodních nádrží spolu s žadatelsky méně atraktivními revitalizacemi vodních toků. V roce 2005 zaznamenala opatření tohoto typu výrazný vzestup (5 akcí v r. 2004). Prioritním zájmem AOPK ČR však nadále zůstávají revitalizace toků samotných, a to s ohledem na pozitivní vliv těchto opatření na krajinu, vodní prostředí i protipovodňovou ochranu.

Obr. 7: Revitalizace potoka v CHKO Orlické hory, obrázek vlevo je před a obrázek vpravo po provedené revitalizaci

Program péče o krajinu

Program péče o krajinu (PPK) vznikl v roce 1996. Financování je vázáno na příslušný kalendářní rok a v rámci PPK jsou žadatelům přiznávány neinvestiční finanční prostředky. Jejich poskytování stanovují pravidla PPK, vydávaná MŽP. Odbornou agendu programu zabezpečuje AOPK ČR.

Program péče o krajinu má dva základní podprogramy: Podprogram péče o volnou krajinu – mimo ZCHÚ (dotační tituly A-C) a Podprogram péče o zvláště chráněné části přírody a ptačí oblasti (podprogram D).

V rámci PPK pro krajinu mimo ZCHÚ byla v roce 2005 zajišťována opatření odpovídající níže uvedeným dotačním titulům:

A. Ochrana krajiny proti erozi

- A1. Asanace a stabilizace projevů plošné a rýhové eroze mimo koryta vodních toků (zemní práce - meze, průlehy)
- A2. Tvorba biologických protierozních opatření a realizace vymezených a schválených prvků územního systému ekologické stability (ÚSES) z geneticky a stanovištně odpovídajícího osiva a sadbového materiálu (výsadba dřevin, zakládání trvalých travních porostů)

B. Udržení kulturního stavu krajiny

- B1. Vytváření podmínek pro zachování významných biotopů (šetrné kosení, likvidace náletových dřevin, extenzivní pastva)
- B2. Ošetření památných a dalších významných stromů a alejí
- B3. Výsadba nelesní zeleně včetně ovocných stromů, především starých a krajových odrůd – od r. 2005 nový dotační titul (opatření tohoto typu byla v předešlých letech realizována z titulu B1)

C. Podpora druhové rozmanitosti

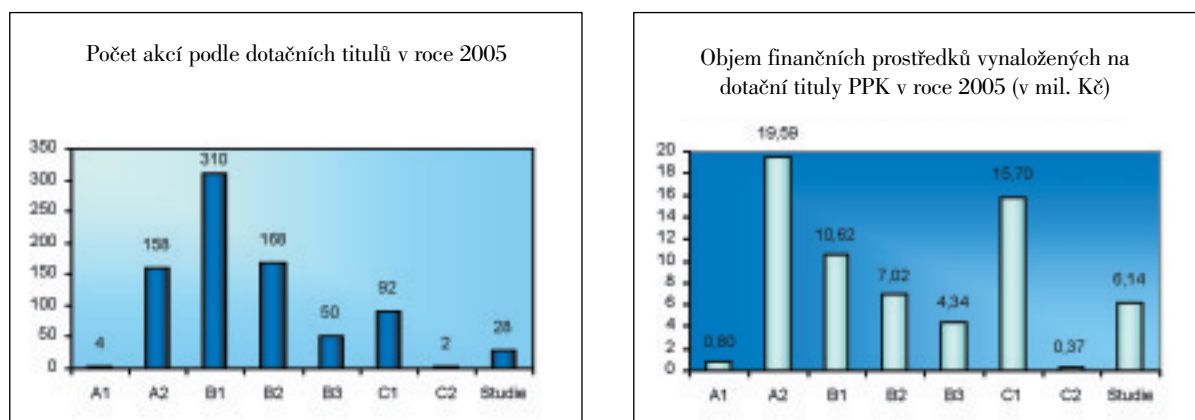
- C1. Opatření k podpoře druhové rozmanitosti (rozrušování drnu, prohlubování a vytváření tůňek)
- C2. Opatření k podpoře přírodě blízkého hospodaření v lesích, zejména ve vymezených a schválených prvcích ÚSES (opatření nad rámec stanovený zákonem o lesích).

Studie pro krajinotvorné programy a odborné publikace

V rámci tohoto titulu jsou zpracovávány podkladové materiály pro využití v Programu péče o krajinu a od roku 2005 i v Programu revitalizace říčních systémů. Tyto podkladové materiály slouží jak zohledňování zájmů ochrany přírody např. při územním plánování, tak systematické realizaci krajinotvorných opatření ve vybraných územích. Žádost o poskytnutí financí se v tomto případě nepodává - náměty na vypracování studií jsou předkládány přímo střediskům AOPK ČR.

Na PPK pro krajinu mimo zvláště chráněná území (ZCHÚ) bylo v roce 2005 pro AOPK ČR vyčleněno 65 mil. Kč. Z dotačních titulů A až C bylo z celkové finanční částky čerpáno 58,43 mil. Kč na podporu 784 realizovaných akcí. Z titulu Studie pro krajinotvorné programy a odborné publikace bylo v roce 2005 zpracováno 28 odborných prací v celkové hodnotě 6,14 mil. Kč.

Jak vyplývá z obr. 8, nejvíce akcí bylo v roce 2005 realizováno z titulu B1 a nejvíce finančních prostředků bylo vynaloženo na opatření z titulu A2. Právě pravidelná péče o mnohé luční a mokřadní biotopy a realizace prvků ÚSES patří mezi priority Konceptce krajinotvorných programů, která byla zpracovávána AOPK ČR v roce 2004. Naopak nejméně využívaným dotačním titulem programu je C2 - opatření k podpoře přírodě blízkého hospodaření v lesích.

Obr. 8: Grafické znázornění počtu akcí a objem finančních prostředků na PPK v roce 2005 (zdroj AOPK ČR)

3.4 PÉČE O ZVLÁŠTĚ CHRÁNĚNÁ ÚZEMÍ

V roce 2005 se péče o ZCHÚ, zabezpečovaná AOPK ČR, soustředila zejména na maloplošná ZCHÚ, nacházející se mimo území CHKO. Jde především o následující činnosti:

Doplňování soustavy zvláště chráněných území zajišťovala zejména střediska AOPK ČR, která vydávala odborná stanoviska k záměrům na vyhlášení územní ochrany a zpracovávala odborné podklady k vyhlášovacím řízením. Byly připravovány podklady pro přehlášení některých ZCHÚ s nedostatky ve zřizovacích dokumentech a podklady pro vyhlášení zvláštní územní ochrany nových lokalit, které byly postoupeny MŽP. Za rok 2005 byla nově vyhlášena nebo přehlášena NPR Krumlovsko-rokytenské slepence, NPP Letiště Letňany, NPP Kalendář věků a NPR Bohdanečský rybník.

Rozpracována jsou následující území: NPR Drbákov – Albertovy skály, NPR Hrabanovská černava, NPR Libický luh, NPP Jeskyně Na Pomezí, NPP Swamp, NPP Peklo, NPP Lužní potok, NPR Pouzdřanská step a návrh na NPR Rolavská vrchoviště.

Podle požadavků krajských úřadů zpracovávala střediska také odborné a administrativní podklady k vyhlášení přírodních rezervací (PR) a přírodních památek (PP).

Inventarizační průzkumy (IP) byly zajišťovány především v rámci grantového projektu VaV 620/2/03 „Inventarizace národních kategorií maloplošných zvláště chráněných území“, který byl ukončen v roce 2005. V rámci jeho řešení bylo zpracováno celkem 304 inventarizačních průzkumů. Bylo to zhruba 70 % z celkového počtu průzkumů, které byly navrženy v počátečním roce řešení jako potřebné. Inventarizační průzkumy se v letech 2004 – 2005 uskutečnily v celkem 107 ZCHÚ, což představuje téměř 87 % z celkového počtu ZCHÚ národních kategorií, které se nacházejí mimo CHKO a NP a pro které zajišťovala inventarizační průzkumy AOPK ČR. Mezi obory převládaly IP botanické a entomologické, jen ojediněle byl zpracováván IP geologický či hydrologický. Úkolem grantového projektu byla příprava metodického postupu zpracování inventarizací pro všechny typy kategorií ZCHÚ.

Plány péče. Zvýšená pozornost byla v roce 2005 věnována plánům péče o ZCHÚ. Uvedené dokumenty obsahují jak návrhy konkrétních zásahů a opatření, nutných k zachování částí přírody, pro něž byla vyhlášena (předmět ochrany), tak i limity pro využívání území k hospodářským nebo jiným účelům. U ZCHÚ, která se nacházejí na lesní půdě, byly zpracovávány tak, aby mohly být plně využity při přípravě nových lesních hospodářských plánů a osnov. Dokončovány byly plány péče, kde dosud chyběly nebo byly zpracovány ještě před vydáním metodiky z r. 1999. Dále byly zpracovávány plány péče, kde končila jejich platnost. Z kategorií „národních ZCHÚ“ to byly zejména plošně rozsáhlejší a biotopově rozmanitá území jako je kupř. NPR Brouskův mlýn, NPR Zhejral, NPR Novodomské rašeliniště, NPP Lužní potok, NPP Babiččino údolí, NPP Hrdibořické rybníky a NPP Špraněk. V různém stupni rozpracování zůstává dalších 14 plánů péče. Souběžně byly připraveny plány péče jako součást podkladů pro přehlášení stávajících NPR a NPP, případně pro území nově zřizovaná. (viz úkol Doplnování soustavy ZCHÚ). Všechna střediska průběžně zpracovávala plány péče pro území v péči krajských úřadů, kterých bylo zhruba 35. Ústřední pracoviště vydávalo odborná stanoviska ke zpracovaným návrhům plánů péče (20) a u některých se podílelo na přípravě konečné verze. Současně připomínkovalo návrh vyhlášky o přípravě plánů péče.

Péče o zvláště chráněná území. Realizace opatření, zahrnutých do schválených plánů péče pro ZCHÚ národních kategorií, zajišťovaly z PPK v letošním roce správy CHKO.

AOPK ČR zabezpečovala hospodářská opatření ve ZCHÚ nenárodních kategorií, které jsou ve správě AOPK ČR, z podprogramu 215012 – správa nezcizitelného majetku ve zvláště chráněných územích.

Administrativně a finančně je podprogram realizován v souladu s vyhláškou Ministerstva financí č.

Obř. 9: NPR Novodomské rašeliniště

40/2001 Sb. Finanční prostředky na hospodářské zásahy jsou uvolňovány Ministerstvem životního prostředí, a to na základě předloženého investičního záměru.

V roce 2005 byly hospodářské zásahy realizovány v celkem 62 ZCHÚ a čerpáno na ně bylo 4 072 tis. Kč. Všechny hospodářské zásahy byly pro daná ZCHÚ uskutečněny podle platných plánů péče.

Kontrolní a revizní činnost mapovala stav přírodních poměrů v ZCHÚ i uskutečňování opatření při péči o ně. Výsledky byly zaznamenávány do rezervačních knih. Kontrolu prováděli pracovníci středisek AOPK ČR i ústředního pracoviště.

Odborná stanoviska k žádostem o výjimky z ochranných podmínek ZCHÚ byla na vyžádání MŽP nebo i subjektů požadujících výjimky z ochranných podmínek ZCHÚ průběžně zpracovávána a přikládána k žádostem o povolení činností, které jdou nad rámec ochranných režimů ZCHÚ. Stanoviska připravovala v roce 2005 všechna pracoviště AOPK ČR.

Památné stromy. Ke konci roku 2005 bylo v odborné databázi památných stromů celkem 5 610 položek, což představuje více než 23 tisíc stromů. V roce 2005 bylo nově vyhlášeno a zapsáno do databáze 203 položek, u 49 položek byla ochrana zrušena.

V roce 2005 byly podle požadavků státní správy zpracovávány posudky zdravotního stavu a stability památných stromů, vhodnosti způsobu jejich ošetření, posouzení žádostí pro čerpání financí z fondu PPK: jednalo se celkem o 35 případů.

Dále byly na podněty jednotlivců i státní správy (a dalších subjektů) posouzeny návrhy na nové památné stromy; celkem bylo AOPK ČR postoupeno 15 návrhů. V některých případech byly posouzeny

Obř. 10: Památný strom Vějdova lípa, vyhlášen v roce 1977, obec Pastviny, stáří stromu 560 let, obvod kmene 12,5 m

BOX 2: Kategorie ZCHÚ

NP	- Národní park
CHKO	- Chráněná krajinná oblast
NPR	- Národní přírodní rezervace
NPP	- Národní přírodní památka
PR	- Přírodní rezervace
PP	- Přírodní památka

i návrhy na vyřazení stávajících památných stromů z odborné databáze - zrušení ochrany (výrazné zhoršení zdravotního stavu, zánik jedinců vlivem povětrnostních podmínek apod.).

V roce 2005 pokračovala revize odborné databáze památných stromů, zejména ve východočeském regionu. Zatím bylo vyhodnoceno 3 040 položek Z tohoto počtu bylo bez připomínek převzato 2 144 položek, 873 položek je třeba doplnit, 10 položek bylo označeno ke zrušení, ověřit je třeba dalších 13 položek. Prováděn byl systema-

tický mykologický průzkum památných stromů. Výsledky byly průběžně zpracovávány a ukládány do dílčí odborné databáze modulu ISOP.

Ve spolupráci s Výzkumným ústavem Silva Taroucy pro krajinu a okrasné zahradnictví v Průhoncích se AOPK ČR podílí na řešení projektu 0114 „Záchrana genofondu památných stromů v České republice“. V roce 2005 byly publikovány výsledky tohoto projektu v hlavním městě Praze a Středočeském regionu a proveden terénní průzkum doplňků v dalších regionech (u nově vyhlášených nebo dodatečně zařazených památných stromů) celkem na 74 lokalitách.

3.5 SPRÁVA STÁTNÍHO MAJETKU

Vhodné typy pozemků spravované AOPK ČR jsou tam, kde je to účelné a možné, pronajímány k účelovým hospodářským činnostem. V nájemních smlouvách jsou uplatněny podmínky stanovené ochranou přírody, zajišťující žádoucí vývoj předmětu ochrany. Jedná se zejména o vodní plochy v ZCHÚ a přilehlé pozemky, na kterých nájemce může zajistit i managementová opatření stanovená plánem péče.

Správa státního majetku je napojena finančně do podprogramu 215 012 Programové financování státního majetku v ZCHÚ ČR. Investiční záměry byly připravovány pro naplnění povinností vlastníků vyplývajících z platné legislativy. Oddělení správy fondu pozemků jsou zajišťovány akce stavebního charakteru především k zabezpečení provozuschopnosti a funkčnosti vodních děl a jejich uvedení do právního stavu, akce k zajištění slovitelnosti rybníků, opravy hrází, rekonstrukce technických objektů apod.

Investiční záměry jsou připravovány z části na ústředním pracovišti a konzultovány se středisky AOPK ČR, v některých případech i se správami chráněných krajinných oblastí, z části jsou připravovány středisky a dopracovány oddělením správy fondu pozemků.

Další investiční záměry zajišťují konkrétní opatření pro konkrétní lokalitu. Jejich část řeší vznikající havarijní stavy ohrožující životy nebo majetek fyzických a právnických osob nebo odvrací možné sankce za neplnění povinností vlastníků vyplývajících z platné legislativy.

Bližší informace o konkrétních akcích v roce 2005 naleznou zájemci na www.nature.cz.

3.6 OCHRANA DRUHOVÉ ROZMANITOSTI

Na rozdíl od nespécifické a širěji pojaté péče o stanoviště a ekosystémy, která je zajišťována opatřeními v ZCHÚ nebo krajinnotvornými programy, je druhová ochrana zaměřena na aktivní, cílenou pomoc ohroženým druhům planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů. Realizuje se především formou sledování změn v rozšíření vybraných prioritních druhů, vyhodnocování příčin ohrožení, kategorizace ohrožení organismů formou červených seznamů a přípravou a realizací druhově specifických opatření včetně záchranných programů.

Jádro činnosti AOPK v roce 2005 v oblasti druhové ochrany spočívalo především v řešení projektu VaV/620/1/03 „Výzkum ekologie a rozšíření, návrh managementu populací a záchranných programů zvláště chráněných druhů živočichů“. Cílem projektu byla příprava koncepce záchranných programů zvláště chráněných druhů živočichů řazených podle vyhlášky MŽP č. 395/1992 Sb. mezi kriticky a silně ohrožené druhy, dále příprava konkrétních záchranných programů a programů péče pro vybrané prioritní druhy, shromáždění údajů o realizaci opatření na podporu živočichů uskutečněných v uplynulých letech a jejich vyhodnocení. Nedílnou součástí bylo též mapování výskytu a výzkum bionomie vybraných druhů.

V rámci řešení úkolu byla věnována zvláštní pozornost druhům, které mohou působit konflikty se zájmy člověka. Přednostně tak byly připraveny záchranné programy nebo programy péče pro tři druhy velkých šelem – rysa ostrovida (*Lynx lynx*), vlka (*Canis lupus*) a medvěda hnědého (*Ursus arctos*), pro vydra říční (*Lutra lutra*) a bobra evropského (*Castor fiber*). Dále byly vypracovány záchranné programy pro nejhroženější živočišné druhy naší přírody, u kterých existuje šance na jejich záchranu – sysel obecný (*Spermophilus citellus*), drop velký (*Otis tarda*) a čtyři druhy denních motýlů – jasoň dymnivkový (*Parnassius mnemosyne*), hnědásek osikový (*Euphydryas maturna*), hnědásek chrastavcový (*Euphydryas aurinia*) a okáč jílkový (*Lopinga achine*).

Program péče pro velké šelmy byl připraven ve spolupráci s Ústavem biologie obratlovců AV ČR, nestátní neziskovou organizací Hnutí Duha, Správou NP a CHKO Šumava a Správou CHKO Beskydy. Program je rozdělen na dvě části:

- systematický monitoring všech druhů velkých šelem v oblastech výskytu
- rozsáhlá osvětová kampaň zaměřená na vytipované cílové skupiny (veřejnost obecně, chovatelé, myslivci apod.).

Návrh programu byl v roce 2005 dokončen a diskutován s hlavními zájmovými skupinami. Poté byl předložen ke schválení MŽP.

Program péče o vydra říční byl připraven AOPK ČR, střediskem Havlíčkův Brod a Stanicí ochrany fauny v Pavlově ve spolupráci s Českým nadačním fondem pro vydra a nezávislými experty.

Opatření programu řeší především nejvýznamnější příčiny ohrožení, jimiž je ilegální zabíjení a vysoká mortalita následkem střetů s dopravou.

Obr. 11: Vydra říční

V poslední době se množí případy konfliktů hospodářských zájmů člověka s rostoucí populací bobra evropského. Také pro tento druh byl v roce 2005 dokončen rozsáhlý program péče, připravený v úzké spolupráci s Českou zemědělskou univerzitou a Univerzitou Palackého.

Základem připraveného programu je rozčlenění území České republiky do tří zón s rozdílným přístupem k populaci bobra podle požadavků ochrany přírody i možností trvalé existence druhu bez významných konfliktů. Zóny A garantují přísnou ochranu druhu (jedná se především o evropsky významné lokality s bobrem evropským jako předmětem ochrany), naopak zóny C trvalý výskyt bobra vylučují. Výhodiskem programu je snaha o udržení trvale životaschopné populace bobra evropského v ČR a zároveň minimalizace ekonomické újmy působených tímto druhem. Zbytek území umožňuje výskyt bobra evropského za předpokladu, že v důsledku jeho přítomnosti v území nebude docházet k neúměrné ekonomické újmě.

Druh s jasnou příčinou úbytku a zároveň jeden z nejohroženějších na území České republiky je sysel obecný. Rapidní úbytek počtu kolonií, kterých je v ČR zhruba dvě desítky, stejně jako jejich izolovanost a omezená početnost, znamená vysokou pravděpodobnost zániku populace v důsledku náhodných faktorů jako jsou např. choroby nebo nepříznivé počasí. Na přípravě záchranného programu pro tento druh spolupracovala AOPK ČR s Přírodovědeckou fakultou Univerzity Karlovy a Správou ochrany přírody. Záchranný program je zaměřen na udržení současného stavu populace sysla obecného v ČR, zvýšení počtu jeho kolonií a jejich postupné propojování.

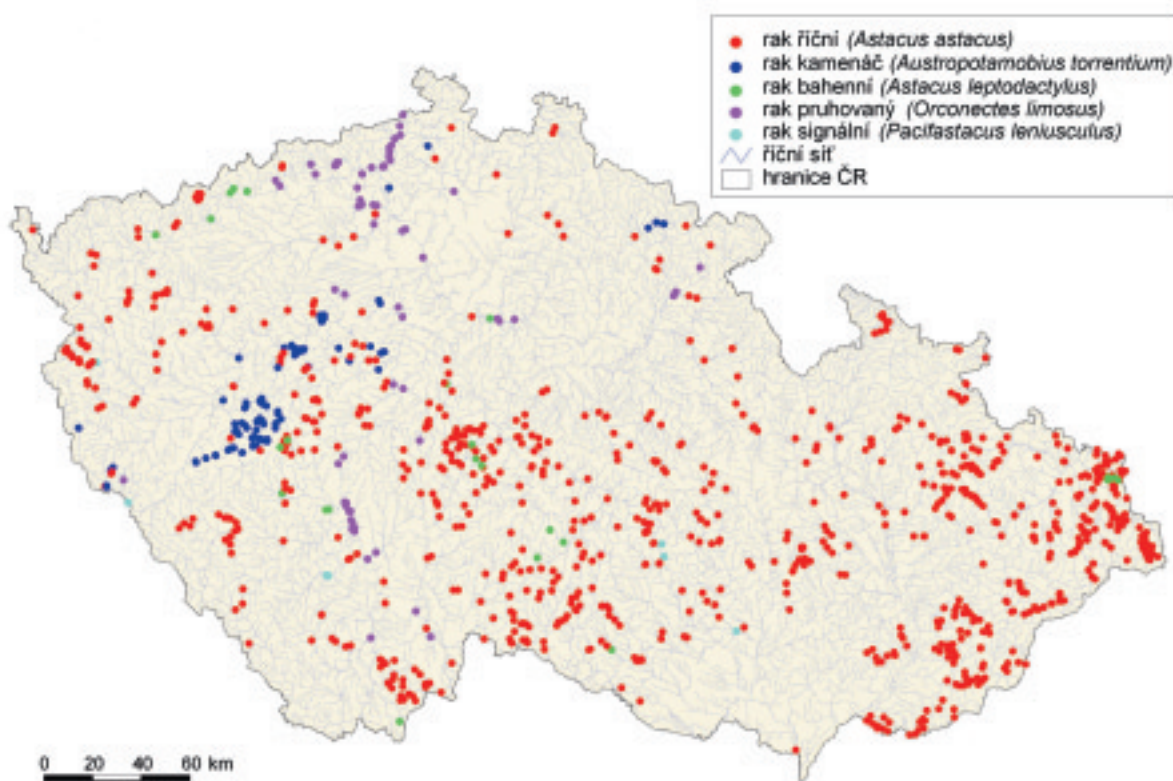
Jedním z ptačích druhů, pro které byl ve spolupráci s Krajským úřadem Jihomoravské kraje připraven záchranný program, je drop velký. Tento druh z území ČR vymizel v průběhu 90. let 20. století. Až do současnosti jsou na místě jeho původního výskytu na Znojemsku zjišťovány krátkodobé pobyty ptáků z blízké lokality s prosperující populací u rakouského Retzu. Výhodiskem programu je obnovení biotopu druhu na místech původního výskytu úpravou zemědělského hospodaření tak, aby zde bylo umožněno jeho hnízdění i zimování. Vzhledem k malé úspěšnosti podobných postupů program nepočítá s vypouštěním uměle odchovaných jedinců do volné přírody.

V roce 2005 AOPK ČR připravila ve spolupráci s Biologickou fakultou Jihočeské univerzity a Entomologickým ústavem AV ČR čtyři záchranné programy pro nejohroženější druhy denních motýlů: jasoně dymnivkového, okáče jílkového, hnědáška osikového a hnědáška chrastavcového.

Hnědásek osikový a okáč jílkový obývají poslední jedinou lokalitu v ČR (hnědásek v Polabí, okáč na jižní Moravě), jasoně dymnivkový a hnědásek chrastavcový se sice doposud v ČR vyskytují na více místech, jejich početnost však silně klesá. Záchranné programy jsou zaměřeny na úpravu způsobů hospodaření na lokalitách těchto druhů směrem k původním, vyhovujícím formám.

Obr. 12: *Hnědásek chrastavcový*

Obř. 13: Mapa výskytu raků v ČR (zdroj AOPK ČR)

Významnou součástí řešeného úkolu byl výzkum aktuálního rozšíření raků v České republice. S pomocí GIS analýz bylo na území celého státu vymezeno 13 000 úseků vodních toků. Ve spolupráci s externími mapovateli na nich byl sledován výskyt dvou původních druhů raků – raka říčního (*Astacus astacus*) a raka kamenáče (*Austropotamobius torrentium*) a výskyt nepůvodních druhů – raka bahenního (*Astacus leptodactylus*), raka pruhovaného (*Orconectes limosus*) a raka signálního (*Pacifastacus leniusculus*). Posledním dvěma sledovaným druhům byla věnována pozornost také jako přenašečům nebezpečného onemocnění – račích moru. Díky projektu byla získána velmi podrobná informace, která umožňuje plánovat možná ochranná opatření i zásahy na odstranění nepůvodních druhů. Byly získány cenné údaje o výskytu raka kamenáče, kdy z původních tří známých lokalit se jejich počet rozrostl na několik desítek, některé zcela mimo jeho známé rozšíření.

V souvislosti s mapováním raků byl sledován i výskyt norka amerického (*Mustela vison*) – nepůvodního druhu šelmy, který představuje velkou hrozbu pro celé populace raků. Jde o živočicha vázaného na vodní prostředí, jehož potravou je široké spektrum obratlovců i bezobratlých živočichů. V současné době dochází k jejímu rychlému šíření, takže byl sledován jeho výskyt a zkoušeny možnosti ovlivnění jeho populací.

Náplní činnosti AOPK ČR je též samotná realizace a koordinace již schválených záchranných programů ohrožených druhů živočichů a rostlin. V roce 2005 byl v tomto směru hlavní náplní záchranný program perlorodky říční (*Margaritifera margaritifera*).

Tento dlouhodobě realizovaný program je zaměřen na péči o celá povodí s výskytem perlorodky a doplňkově probíhá též polopřirozený odchov pro obnovu původních populací. Odchov se uskutečňuje v přirozeném prostředí NPP Blanice, odchovaní jedinci jsou posléze vypouštěni do toků, jež byly klasifikovány jako nejcennější a kde se soustředí většina ochranné péče. Ta je zaměřena na rekonstrukci sítě drobných vodotečí, které jsou klíčovými prvky v potravním zásobení druhu.

AOPK ČR se účastní práce v poradním sboru záchranného programu tetřeva hlušce (*Tetrao urogalus*), který je ustanoven při MŽP. V roce 2005 se konalo výjezdní zasedání poradního sboru záchranného programu v Beskydech. Zde je před vypouštěním uměle odchovaných jedinců věnována péče přípravám lesních porostů směrem k jejich větší strukturovanosti a k vhodnému druhovému složení.

AOPK ČR je spoluřešitelem repatriace lososa obecného (*Salmo salar*). V roce 2005 pokračovalo vysazování plůdku do povodí řek Ohře, Kamenice a Ploučnice. Stav vysazované populace juvenilních lososů byl v průběhu roku opakovaně sledován.

Obr. 14: Hořec jarní

V rámci řešení projektu byl zorganizován otevřený seminář na téma druhové ochrany živočichů, který proběhl za velkého zájmu odborné veřejnosti v listopadu 2005 v Koutech u Ledče nad Sázavou.

Záchranné programy byly v roce 2005 realizovány nebo připravovány také pro rostliny. Probíhala realizace schválených záchranných programů pro rdest dlouholistý (*Potamogeton praelongus*) a matiznu bahenní (*Ostericum palustre*). Ve spolupráci s dalšími odbornými subjekty byly připraveny projekty záchranných programů pro hořeček mnohotvarý český (*Gentianella preacox* subsp. *bohemica*), hořec jarní (*Gentiana verna*), hvozdík písečný český (*Dianthus arenarius* subsp. *bohemicus*) a plavín štítnatý (*Nymphoides peltata*). Projekty budou předloženy k oponentuře a následně postoupeny ke schvalovacímu řízení na MŽP. Pokračoval výzkum vstavače trojzubého (*Orchis tridentata*), sinokvětu chrpovitého (*Jurinea cyanooides*) a vybraných druhů rodu kuřička (*Minuartia*) jako druhů navržených pro zpracování záchranných programů.

Zároveň byla provedena opatření u druhů, jejichž záchranné programy se připravují na nejbližší období: jedná se o švihlík krutiklas (*Spiranthes spiralis*) a koniklec jarní (*Pulsatilla vernalis*).

Zajišťování některých konkrétních úkolů spojených s realizací záchranných programů ohrožených druhů živočichů a vzdělávání veřejnosti v této problematice se věnuje Stanice ochrany fauny v Pavlově u Ledče nad Sázavou provozovaná AOPK ČR střediskem v Havlíčkově Brodě. Již od roku 1990 je pracovištěm zaměřeným na druhovou ochranu živočichů a postupně se stala řešitelem několika záchranných programů. Z původního zaměření na silně ohrožený druh vydru říční (*Lutra lutra*) se postupně rozšiřovaly aktivity na další chovné a záchranné programy, péči o handicapované živočichy v regionu Vysočiny, živočichy zabavené ČIŽP atd.

Stanice se v roce 2005 věnovala následujícím aktivitám:

- záchranný program pro vydru říční,
- zpracovávání posudků škod způsobených vydrou regionu Vysočiny na základě zákona č.115/200 Sb.
- záchranný chov norka evropského (*Mustela lutreola*)
- záchranné chovy a praktická ochrana ohrožených druhů sov (např. puštík bělavý *Strix uralensis*)

- záchranné chovy a repatriace sokola stěhovavého (*Falco peregrinus*) a raroha velkého (*Falco cherrug*)
- záchranný program pro koroptev polní (*Perdix perdix*) v kraji Vysočina
- péče o handicapované živočichy, zřízení centra CITES pro zabavené živočichy
- environmentální výchova, vzdělávání a osvěta propagace druhové ochrany a činnosti stanice
- zoologická šetření, průzkumy a fotodokumentace.

Stanice se stále více zaměřuje na vzdělávání, výchovu a získávání podpory nejširší veřejnosti i cílových skupin obyvatelstva a nabízí prohlídky stanice pro veřejnost každý den od května do září. V roce 2005 stanici navštívilo zhruba pět tisíc zájemců, zejména žáků základních a středních škol z celé ČR. Pracovníci stanice uspořádali několik akcí pro širokou veřejnost přímo ve stanici (u příležitosti Dne dětí apod.) a také se zúčastnili besed ve školách, domovech důchodců apod. V tomto roce se Stanice ochrany fauny Pavlov podílela na vydání informační skládačky o stanici a o záchranných programech a brožury propagující ochranu koroptve polní na Vysočině a pokračovalo také vybavování stanice naučnými tabulemi.

BOX 3: Záchranné programy a záchranné programy-programy péče pro planě rostoucí rostliny a volně žijící živočichy

Pojem záchranný program je legislativně zakotven v §52 zákona č.114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů. Podle tohoto ustanovení spočívají záchranné programy v návrhu a uskutečňování zvláštních režimů řízeného vývoje, jakými jsou záchranné chovy, vysazení mimo původní areál rozšíření, reintrodukce (repatriace), záchranné přenosy a jiné přístupné metody vhodné k dosažení sledovaného cíle. Takto pojaté soubory aktivit je vhodné využít u druhů, u kterých hrozí přímé riziko vyhynutí nebo vyhubení. Záchranné programy jsou časově, personálně a finančně velmi náročné a jako nástroj ochrany přírody musí být využívány velmi uvážlivě a pouze v případech, kdy není možné odvrátit bezprostřední nebezpečí vyhynutí nebo vyhubení určitého, z hlediska ochrany přírody obzvláště významného druhu, jiným způsobem.

Kromě záchranných programů je žádoucí u některých druhů připravit a realizovat jiný typ centrálně koordinovaného souboru aktivních opatření. Jedná se zejména o druhy, kterým nehrozí akutní riziko vyhynutí nebo vyhubení, patří však k tzv. druhům konfliktním a pro ochranu přírody obzvláště významným (klíčové nebo vlajkové druhy). Náplní programu u těchto druhů nejsou většinou manipulace s jedinci příslušného druhu (chovy, repatriace apod.), ale spíše opatření administrativní a legislativní, ochrana a příprava biotopů a důkladný monitoring.

V navržené koncepci záchranných programů zvláště chráněných druhů živočichů je pro tento typ programů použit termín záchranný program-program péče.

3.7 MEZINÁRODNÍ SPOLUPRÁCE

V r. 2005 se AOPK ČR zapojila do mezinárodní péče o přírodu a krajinu v těchto činnostech:

- naplňování legislativy Evropských společenství (ES) v oblasti ochrany přírody a spolupráce s příslušnými odbornými institucemi ES
- realizace závazků, plynoucích z mezinárodních mnohostranných a dvoustranných úmluv, dohod a protokolů, jejichž smluvní stranou se ČR stala; od 1.5.2004 je zvýšená pozornost věnována těm z nich, mezi jejichž smluvní strany patří i ES
- spolupráce s mezinárodními mezivládními a nevládními organizacemi
- zapojení do konkrétních mezinárodních projektů, programů a iniciativ, zaměřených na ochranu přírody a krajiny a na environmentální výchovu, vzdělávání a osvětu.

Realizace legislativy ES na ochranu přírody zahrnuje především naplňování směrnice č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků (směrnice o ptácích) a č. 92/43/EHS o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (směrnice o stanovištích), zejména vytváření soustavy chráněných území ES Natura 2000 a přípravu celostátního programu na dlouhodobé, pravidelné a standardními metodami prováděné sledování cílových druhů a poddruhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů a biotopů (viz 3.1.). AOPK ČR se v r. 2005 zapojila i do zabezpečování agroenvironmentálních programů a rámcové směrnice č. 2000/60/ES o vytvoření rámcového řádu pro opatření Evropského společenství v oblasti vodní politiky (Water Framework Directive, WFD), známější jako rámcová směrnice o vodách.

3.1.2005 zahájilo na základě smlouvy s Evropskou agenturou životního prostředí (European Environment Agency, EEA) činnost Evropské tématické středisko biologické rozmanitosti (European Topic Centre on Biological Diversity, ETC/BD). Členem konsorcia, vedeného Národním přírodovědeckým muzeem Paříž, se stala i AOPK ČR. Bylo provedeno technické hodnocení databáze lokalit soustavy chráněných území Natura 2000, zejména s ohledem na kvalitu souborů údajů vybraných členských států Evropské unie (EU), zpracovaných jako standardní formuláře o údajích (Standard Data Form, SDF), jmenovitě Polska, Slovenska, Slovinska, Maltý, Kypru a Maďarska. Pro navrženou strukturu zpráv o druzích a poddruzích planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů, zařazených do přílohy II, IV a V směrnice o stanovištích, bylo připraveno odborné zdůvodnění zvoleného přístupu včetně požadovaných údajů o pěti modelových druzích ze základních skupin eukaryotních organismů (nižší rostliny, vyšší rostliny, bezobratlí, nižší obratlovci a obratlovci), vyskytujících se na území ČR. Dále AOPK ČR předložila sekretariátu ETC/BD zprávu o referenčních hodnotách pro hodnocení příznivého stavu populací cílových druhů a poddruhů planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů. Podle požadavků Evropské komise (EK) a sekretariátu ETC/BD byly zpracovány odborné podklady pro biogeografický seminář pro boreální (tajgovou) biogeografickou zónu. Ve spolupráci se sekretariátem ETC/BD byla vypracována analýza vyhlášených ptačích oblastí (SPA) ve všech členských státech EU. Byla připravena rešerše o databázích soustřeďující údaje o travinných ekosystémech v širěji pojaté Evropě. V databázi soustavy Natura 2000 byly určeny lokality s významným zastoupením travinných biotopů v 25 členských státech EU. Pracovníci AOPK ČR se zapojili i do projektu Sjednocování evropských indikátorů biologické rozmanitosti, hodnotících naplňování politických závazků k r. 2010 (Streamlining European Biodiversity Indicators 2010, SEBI 2010). Ve dnech 2. – 3.11. 2005 AOPK ČR uspořádala v Praze 3. zasedání řídicího výboru ETC/BD, kterému v r. 2005 předsedal RNDr. Jan Plesník, CSc. 14.10.2005 se v ústředí AOPK ČR v Praze uskutečnilo pracovní setkání s koordinátorem ETC/BD Carlosem Romaem. Zástupce AOPK ČR se účastnil i jednání panelu ETC/BD pro spolupráci (Kodaň, duben 2005, Brusel, listopad 2005).

Do naplňování jedné z bezesporu klíčových norem mezinárodního práva v oblasti životního prostředí, Úmluvy o biologické rozmanitosti (CBD), se AOPK ČR zapojila hned v několika oblastech. Od r. 1997 působí jako národní koordinátor Poradního orgánu pro vědecké, technické a technologické záležitosti Úmluvy o biologické rozmanitosti (SBSTTA-CBD). V průběhu r. 2005 se pracovníci AOPK ČR účastnili řady odborných akcí, organizovaných Úmluvou o biologické rozmanitosti, včetně 10. a 11. zasedání

SBSTTA-CBD. Pro obě zasedání SBSTTA byla provedena rešerše podkladových dokumentů, předkládaných sekretariátem CBD.

Pracovníci AOPK ČR se v prvním čtvrtletí r. 2005 zapojili jak do připomínkování, tak do zapracování připomínek recenzentů Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR. AOPK ČR se podílela i na revizi anglického překladu Strategie. Zmiňovaný klíčový koncepční dokument vytyčuje nesporné priority při naplňování CBD v ČR, a to mj. v souvislosti s již odsouhlasenými prioritami ES. V květnu 2005 byl materiál připraven do vlády a 25.5.2005 pod číslem 620/2005 byla Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky schválena vládou ČR (viz box 4.).

AOPK ČR byla v r. 1997 jmenována národním koordinátorem informačního systému Úmluvy o biologické rozmanitosti (CHM) v ČR. Od dubna 2003 je na webovské adrese www.chm.nature.cz zprovozněn informační systém Úmluvy o biologické rozmanitosti České republiky. Obsah stránek je průběžně aktualizován a doplňován o nové informace a data o datech (metadata). V r. 2005 byla ustavena redakční rada CHM v ČR a připravena aktualizace příslušné webové stránky, kterou nyní provozuje server Evropské agentury životního prostředí (EEA). Informační systém byl v průběhu r. 2005 využit k přípravě zmiňované *Strategie ochrany biologické rozmanitosti ČR* a k činnosti pracovní skupiny pro Úmluvu o biologické rozmanitosti v rámci projektu UNDP/GEF *Vlastní hodnocení celostátních kapacit pro péči o životní prostředí*.

Pracovník AOPK ČR se jako recenzní redaktor podílel na přípravě rukopisu publikací, které budou výstupem rozsáhlého megavědeckého projektu *Hodnocení světového ekosystému na začátku tisíciletí (MA)*.

Byla zpracována Dvouletá zpráva o naplňování Úmluvy o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť (Bernské úmluvy) v ČR (2003 – 2004), která byla předložena 25. zasedání Stálého výboru Bernské úmluvy (28.11. – 1.12.2005, Štrasburk). Pracovníci AOPK ČR se v r. 2005 zúčastnili semináře o přeshraniční péči o populace velkých šelem a 6. zasedání skupiny expertů pro invazní cizí („vetřelecké“) druhy.

Obr. 15: Želva obrovská (*Geochelone gigantea*), CITES II, příloha ES "B" - největší suchozemská želva na světě. V lidské péči se dožívá až 150 let

Obr. 16: Orel skalní (*Aquila chrysaetos*), CITES II, příloha ES "A" - pro své lovecké schopnosti patří mezi nejoblíbenější dravce využívané pro sokolnictví

Současný stav vytváření Celoevropské ekologické sítě (Pan-European Ecological Network, PEEN) byl spolu s koncepcí územních systémů ekologické stability (ÚSES) v ČR a globálními iniciativami tohoto typu představen během prezentace Českého ekologického projektu na Univerzitě OSN v Tokiu, která byla součástí expozice ČR na Světové výstavě EXPO 2005 Aiči v Japonsku (16.5. - 8.6.2005). Projekt byl prezentován i na společném zasedání výborů Rady Evropy pro ekologické sítě (Štrasburk, říjen 2005). Pro Radu Evropy a Evropské středisko ochrany přírody (European Centre for Nature Conservation, ECNC) Tilburg byl zpracován dotazník o vytváření ekologických sítí v ČR.

Od r. 1997 plní AOPK ČR funkci vědeckého orgánu CITES, Úmluvy o mezinárodním obchodě ohroženými druhy volně žijících živočichů a rostlin, v ČR. Od 1.5. 2004, po vstupu ČR do EU, začala platit nová právní úprava regulace obchodu s ohroženými druhy planě rostoucích rostlin a volně žijících živočichů, přebírající příslušné předpisy ES. Převážná většina celkové agendy vědeckého orgánu CITES spočívala ve vydávání stanovisek k výjimkám ze zákazu obchodních činností pro druhy z přílohy A k nařízení č. 1332/2005 (resp. CITES I) pro orgány státní správy – výkonné orgány CITES (krajské úřady, správy CHKO a NP). Ve srovnání s r. 2004 došlo k více než trojnásobnému nárůstu počtu těchto stanovisek. V roce 2005 bylo vědeckým orgánem CITES ČR vyřízeno celkem 745 spisů, z čehož 530 se týkalo přímo stanovisek k vydávání výjimek ze zákazu obchodních činností. Jednoznačně negativních stanovisek, kdy nebylo vědeckým orgánem doporučeno vydání výjimky, bylo 47.

Mezi další spisovou agendu vědeckého orgánu CITES ČR patří komunikace se zahraničními partnery (vědeckými orgány CITES), spolupráce v rámci SRG (Scientific Review Group – Vědecká prověřovací skupina) při Evropské komisi Brusel, posudky na žádost orgánů státní správy, udržování a aktualizace registru dravců a sov chovaných v lidské péči v ČR a další otázky, které vyplývají z kompetencí vědeckého orgánu CITES podle § 27 zákona č. 100/2004 Sb. o obchodování s ohroženými druhy.

Byla navázána spolupráce s laboratoří v Rheinbachu (SRN), která provádí genetické analýzy četných taxonů volně žijících živočichů. Projekt, ověřující možnost využití DNA (určení paternity, geografický původ) u suchozemských želv, byl AOPK ČR podpořen.

Z prostředků MŽP byla financována česko-anglická informační brožurka *Znáte CITES?/Do you know CITES?*, která je určena zejména široké laické veřejnosti a byla distribuována na krajské úřady, do zoologických a botanických zahrad a na správy CHKO a NP.

V červnu 2005 jmenovalo MŽP AOPK ČR – Stanici ochrany fauny Pavlov záchranným centrem k zajištění péče o zadržené a zabavené živé exempláře živočišných druhů chráněných podle příslušného zákona. Stanice ochrany fauny Pavlov se tak stala jediným státním záchranným centrem CITES a mohou do ní být umístovány zadržené a zabavené exempláře dravců, sov a dalších druhů ptáků, menších druhů savců, obojživelníků a plazů s výjimkou exotických druhů ptáků a primátů.

V průběhu r. 2005 se uskutečnily desítky návštěv chovatelských zařízení na území ČR, soustřeďujících se na ověření chovných podmínek a zejména splnění definice odchovu v lidské péči uvedené v článku 24 nařízení č. 1808/2001. Nejčastěji jsou hodnoceny chovné podmínky u chovatelů plazů (zejména želvy rodu *Testudo* spp.) a papoušků (především rodu *Amazona* spp.).

Pracovníci AOPK ČR se v květnu 2005 zúčastnili zasedání Výboru CITES pro živočichy (Animals Committee) a Výboru pro rostliny (Plants Committee) ve švýcarské Ženevě. V průběhu roku zastupovali pracovníci AOPK Českou republiku na zasedáních SRG na Evropské komisi v Bruselu.

Celý rok probíhala také výchovná a osvětová činnost jak mezi nejširší veřejností, tak např. mezi zaměstnanci zoologických a botanických zahrad, pracovníky krajských úřadů a správ CHKO, a to jako přednášky a články a vystoupení v hromadně sdělovacích prostředcích.

BOX 4: Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky

Koordinaci přípravy *Strategie a Akčního plánu ochrany biologické rozmanitosti ČR* bylo pověřeno MŽP ve spolupráci s Ministerstvem zemědělství (MZe) a bylo stanoveno, že na schválenou strategii bude navazovat akční plán.

Strategie ČR má podobné členění jako strategie Evropských společenství (ES) a dělí se na resortní a sektorové politiky (zemědělské ekosystémy, lesní ekosystémy, travinné ekosystémy, vodní a mokřadní ekosystémy, horské ekosystémy, regionální politika a územní plánování, doprava, energetika, cestovní ruch, změna klimatu a biodiverzita a mezinárodní spolupráce) a strategická témata (ochrana biologické rozmanitosti ex situ a in situ, invazní cizí neboli „vetřelecké“ druhy, genetické banky, udržitelné využívání složek biodiverzity, rozdělování přínosů plynoucích z využívání genetických zdrojů včetně biotechnologií, ekosystémový přístup, výzkum, identifikace a monitorování biodiverzity, výměna informací, výchova a vzdělávání, informování veřejnosti, biodiverzita a ekonomika).

Kolektiv pracovníků AOPK ČR se na vzniku strategie podílel nejen autorsky, ale i editorsky. Pro každou kapitolu byl sestaven autorský kolektiv, celkem 24 pracovních týmů. Byli v nich zastoupeni představitelé ministerstev, resortních vědeckovýzkumných pracovišť, univerzit, ústavů AV ČR, nevládních organizací a odborných společností i nezávislí experti. Během května a června 2004 byla první verze dokumentu předložena Českému výboru pro Úmluvu o biologické rozmanitosti a jeho vědeckému panelu (Vědeckému poradnímu sboru) k připomínkám. V srpnu 2004 editoři a autoři připravili další verzi dokumentu, která má sjednocenou formu a která se dělí do čtyř základních podkapitol v rámci každé kapitoly. Jedná se o Úvod do problematiky, kde je nastíněna definice pojmu a odůvodnění, proč je daná problematika řešena; Současný stav zahrnuje popis stávající situace a souvislost s jinými koncepčními a strategickými dokumenty a politikami; Problémové okruhy, kde jsou vytýčeny hlavní konfliktní či problémové oblasti v daném okruhu, a Cíle, které jsou tvořeny tak, aby jejich dosažením došlo k vyřešení Problémových okruhů. Na podzim 2004 prošel dokument vnitřním připomínkovým řízením na MŽP.

V lednu a únoru 2005 následovalo expertní připomínkové řízení (AOPK ČR, SOP, ČSOP), po jehož skončení byly zapracovávány připomínky do textu autory kapitol. V březnu roku 2005 byl celý materiál postoupen do meziresortního připomínkového řízení (všechna ministerstva, guvernér ČNB, Lesy ČR, s.p. – na vlastní žádost, Zelený kruh, Legislativní rada vlády ČR) a v dubnu byly vypořádávány připomínky zejména Ministerstva průmyslu a obchodu, Ministerstva financí, Ministerstva pro místní rozvoj a Ministerstva dopravy. Do celého procesu se významně zapojilo také MZe, které je na základě usnesení vlády ČR společně s Ministerstvem životního prostředí zodpovědné za naplňování CBD v ČR. **V květnu byl materiál připraven do vlády a 25.5.2005 pod číslem 620/2005 byla Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky schválena vládou ČR.**

Jedním z cílů Strategie je vytvořit do 25. května 2008 výše uvedené akční plány. Jejich přípravu bude opět koordinovat MŽP. Na jejich vypracování budou rovněž vytvořeny pracovní skupiny. Všechny resorty, kterých se Strategie jakkoliv dotýká, budou vyzvány k účasti v těchto skupinách a budou tak moci ovlivňovat jejich obsah. Dalšími členy pracovních skupin by měly být také autoři kapitol a další partneři, kteří se podíleli na přípravě Strategie.

Plné znění Strategie, předkládací zpráva, tisková zpráva a usnesení vlády ČR jsou umístěny na <http://chm.nature.cz/cooperation/F1076483197/F1117029574>.

3.8 PÉČE O JESKYNĚ

AOPK ČR zajišťovala ochranu a péči o jeskyně, anorganické složky krasu a jiné podzemní prostory, které jsou v zájmu ochrany přírody. Pořizovala a spravovala celostátní evidenci a dokumentaci jeskyní a poskytovala informace i odborné posudky zejména orgánům státní správy a samosprávy. Přímou spravovala třináct vybraných jeskynních systémů, zajišťovala jejich ochranu, péči o ně, prezentaci veřejnosti a další služby, které s tím souvisejí. Je členem Mezinárodní asociace zpřístupněných jeskyní (ISCA) a partnerem Mezinárodní speleologické unie (UIS).

Uvedené úkoly vykonával úsek ochrany a provozu jeskyní s oddělením ochrany jeskyní a správami jeskyní Chýnovské, Koněpruských, Bozkovských dolomitových, Javoříčských, Na Pomezí, Na Špičáku, Mladečských, Zbrašovských aragonitových, Na Turoldu a Správou jeskyní Moravského krasu, která zabezpečuje provoz jeskyní Punkevních s propastí Macochou, Sloupsko-šošůvských, Balcarky a Kateřinské.

Pracovníci úseku pokračovali ve spolupráci zejména s Českou speleologickou společností, v identifikaci a dokumentaci jeskyní podle § 10 zákona č. 114/1992 Sb., v posuzování záměrů jejich využívání nebo zásahů do nich, zpracovávání znaleckých posudků ke správním i přestupkovým řízením. V celostátní databázi informací o jeskyních (JESO) vzrostl počet registrovaných jeskyní na 3 404 (2 307 krasových a 1 097 pseudokrasových). Byla také doplňována listinná a mapová dokumentace a zahájena její digitalizace.

Úsek zajišťoval podklady a zpracování plánů péče o zvláště chráněné jeskyně a realizaci jimi stanovených opatření, zejména v jeskyních ve správě AOPK ČR. Vedle běžných zásahů, jakými jsou likvidace tzv. „lampenflory“ a znečištění z historických průzkumných a zpřístupňovacích prací, pokračoval zejména dlouhodobý program revitalizace (očisty) jeskyní, spojený převážně s náročnějšími zásahy a rekonstrukcemi zpřístupněných jeskyní. Tak byly při komplexní rekonstrukci zpřístupnění Zbrašovských aragonitových jeskyní a při rekonstrukci elektroinstalace v jeskyních Na Pomezí odstraňovány přebytečné betonové plochy, chodníky a schodiště, stará technická zařízení a z jeskyní vyklizeny rozsáhlé deponie starých výkopů a stavebního odpadu. Nové stavební konstrukce byly minimalizovány rozsahem a podřízeny ochraně jeskyní i estetickým nárokům, s použitím k životnímu prostředí šetrných materiálů. Vzorově rekonstruované Zbrašovské aragonitové jeskyně, doplněné o novou spojovací štolu a upravený vchod, byly slavnostně otevřeny pro veřejnost 1. července 2005, stejně jako zrenovované jeskyně Na Pomezí. Zahájeny byly práce na rekonstrukci elektroinstalace a ražbě nového vchodu Chýnovské jeskyně. V jeskyni Na Turoldu byly provedeny úpravy schodiště Vstupního domu a pokračovalo zpřístupňování Jezerního domu.

Ve zpřístupněných jeskyních také pokračovaly monitorovací a kontrolní činnosti podle předpisů a nařízení státní báňské správy, zaměřené zejména na sledování a zajištění stability podzemních prostor i bezpečnosti skalních stěn nad jejich portály.

Ve zpřístupněných jeskyních byla prováděna jejich průběžná údržba a zajištěn provoz s průvodcovskou službou podle návštěvních a provozních řádů, v souladu s podmínkami stanovenými orgány ochrany přírody a státní báňské správy. Jeskyně navštívilo celkem 762 381 osob, což je o 66 132 více než v roce 2004. Nejnavštěvovanějšími byly tradičně Punkevní jeskyně (207 420), Koněpruské (98 798) a Bozkovské dolomitové (67 637). Provozům v Moravském krasu sloužila také dvě informační střediska a rezerváční systém.

V jeskyních ve správě AOPK ČR pokračoval monitoring mikroklimatických poměrů, a to i jako součást mezinárodního výzkumného projektu, zaměřeného na sběr objektivních informací pro řízení ochrany a využívání jeskyní. Kontinuální automatizovaný monitoring mikroklimatických poměrů probíhal v Punkevních jeskyních a vybudován a do zkušební provozu byl uveden i v jeskyních Zbrašovských.

Monitoring koncentrací dceřiných produktů radonu novou metodou RAMAR zaznamenal nižší koncentrace tohoto prvku oproti minulým rokům a tím také nižší osobní dávky pracovníků.

Spolupráce s vědeckými pracovišti byla zaměřena zejména na řešení aktuálních problémů ochrany jeskyní. Kooperace s Přírodovědeckou fakultou Masarykovy univerzity je zaměřena na hydrochemický

výzkum krasových vod v Moravském krasu ke zjištění příčin a procesů samovolné destrukce krápníkových forem a na výzkum samovolné destrukce jemných aragonitových útvarů ve Zbrašovských aragonitových jeskyních, kde již byly experimentálně použity metody k jejich záchraně. Externě byl zahájen paleografický výzkum zanikajících historických nápisů v jeskyni Na Špičáku.

Biospeleologický výzkum, zaměřený zejména na zjištění bezobratlých, byl rozšířen již na 28 jeskyní v ČR a přinesl objev dvou nových druhů pro ČR. Pokračovala též spolupráce na pravidelném sčítání zimujících letounů a mapování jejich letních kolonií, zahájen byl monitoring netopýří kolonie elektronickými metodami v Chýnovské jeskyni.

Průběžně pokračovala foto a videodokumentace jeskyní i akcí spojených s jejich výzkumem, ochranou a využíváním, jakož i sběr a zpracovávání dokumentačního materiálu historického charakteru v systému SPELEODATA. Podle předpisů státní báňské správy byla aktualizována mapová dokumentace jeskyní Zbrašovských, Na Pomezí, Na Turoldu, Chýnovských, Sloupsko-šošůvských a Punkevních.

Se základními organizacemi České speleologické společnosti pokračovala spolupráce na speleologických průzkumech, zejména v jeskyních Chýnovských, Bozkovských, Javoříčských a Na Turoldu, i při významném speleopotápěčském překonávání sifonů mezi Amatérskou jeskyní a jeskyněmi Sloupsko-šošůvskými. Partnerská spolupráce probíhala zejména s pracovišti České geologické služby a Geologického ústavu AV ČR, ze zahraničních institucí zejména se Správou slovenských jaskýň. Výsledky odborných prací byly prezentovány na seminářích, odborných a vědeckých konferencích. Ve všech jeskyních se konala řada odborných exkurzí, zaměřených na jejich výzkum, ochranu a využívání.

K významným popularizačním a propagačním akcím patřil zejména týden pro návštěvníky jeskyně Na Špičáku ke 120. a 50. výročí jejího zpřístupnění, vydávání informačních a propagačních tiskovin (zejména brožur o jeskyních Zbrašovských a Na Špičáku), řada koncertů a podobných vystoupení v jeskyních, účast na mezinárodních veletrzích cestovního ruchu v ČR, Polsku a Maďarsku, několik exkurzí pro zástupce cestovních agentur a pracovníky sdělovacích prostředků atd. Byla vydána řada tiskových zpráv a novinových článků a natočeno několik rozhlasových a televizních pořadů.

Tab. 2: Počet návštěvníků ve zpřístupněných jeskyních ČR v r. 2005 (zdroj AOPK ČR)

Název jeskyně	Počet návštěvníků
Bozkovské dolomitové jeskyně	67 637
Koněpruské jeskyně	98 798
Chýnovské jeskyně	33 833
Punkevní jeskyně	207 420
Kateřinské jeskyně	58 316
Jeskyně Balcarka	36 580
Sloupsko - šošovské jeskyně	51 217
Zbrašovské aragonitové jeskyně	55 595
Javoříčské jeskyně	45 703
Mladečské jeskyně	20 070
Jeskyně na Pomezí	41 349
Jeskyně na Špičáku	23 907
Jeskyně na Turoldu	21 956

BOX 5: Národní přírodní památka „Jeskyňe Na Pomezí“

V roce 2005 byla **dokončena rekonstrukce elektroinstalace a souvisejících stavebních konstrukcí v jeskyních Na Pomezí**. Tyto jeskyňe jsou největším poznaným jeskynním systémem v krystalických vápencích – mramorech (devon) v ČR s poměrně bohatou krápníkovou výzdobou a pozoruhodnou modelací chodeb. Ročně je navštíví přes 60 tis. turistů.

Části jeskyňe byly známy již před 2. světovou válkou, ale teprve v r. 1949 prozkoumány v celém rozsahu a r. 1950 zpřístupněny veřejnosti. Protože současný technický stav elektroinstalace již neodpovídal bezpečnostním požadavkům, byla v r. 2004 zahájena její rekonstrukce. Jelikož přitom bylo nutné zasáhnout i do stavebních částí zpřístupněné trasy a na tyto práce nasadit odpovídající mechanizaci, bylo přikročeno i realizaci opatření, doporučených schváleným plánem péče. Spolu s prohloubením počvy v extrémně nízkých průchodech chodeb, vedoucí ke zvýšení bezpečnosti návštěvníků, byly z podzemí vyklizeny poměrně rozsáhlé deponie horniny, kterými byla při původním zpřístupňování bezohledně založena a zasypána většina menších postranních chodeb. Tak byla z velké části revitalizována původní podoba jeskynních prostor a zmodernizována návštěvní trasa i její technické vybavení. V podzemí byly důsledně použity ekologické a nekorodující materiály, regulované osvětlení vedle úspory energie též výrazně zkrátí dobu osvitů krápníkových útvarů.

Základní údaje :

Realizace:	září 2004 – červen 2005
Finanční náklady:	5,9 mil. Kč
Z jeskyně bylo vyklizeno:	cca 600 t starých horninových zakládek a stavební suti cca 2 t starého elektromateriálu
V jeskyních bylo použito:	6 000 m kabelových vodičů 9 trafostanic 5 elektrorozvaděčů 300 úsporných svítidel s regulovanou dobou svícení

Obr. 17: Krápníková výzdoba v jeskyních Na Pomezí

BOX 6: Národní přírodní památka „Zbrašovské aragonitové jeskyně“

V roce 2005 byla dokončena komplexní rekonstrukce zpřístupnění a technického vybavení Zbrašovských aragonitových jeskyní. Tyto jeskyně jsou v evropských poměrech zcela unikátním systémem hydrotermálního původu se svěbytnou morfologií a formami minerálních výplní, s výrony kyselky a oxidu uhličitého. Ročně je navštíví okolo 50 tis. turistů.

Jeskyně byly objeveny v r. 1913, veřejnosti zpřístupněny r. 1926, naposledy stavebně upravovány v l. 1952-1956. Větší část návštěvní trasy však pocházela ještě z r. 1926. Otvírka chodeb a zpřístupňování odráželo tehdejší technické i finanční možnosti, nerespektovalo dostatečně unikátnost jeskynních prostor, charakter a konfiguraci původního terénu. Nejmarkantnějším negativem byly rozsáhlé odvaly nadbytečné horniny, lemující v podobě rovinaných zakládek dlouhé úseky podél prohlídkových chodníků a zaplňující i postranní jeskyně. Špatný technický stav trasy ovlivnila dlouholetá návštěvnost, vysoká agresivita jeskynních vod i vpád povodně v roce 1997.

Unikátnost jeskyně a požadavek na změnu koncepce jejího zpřístupnění si vyžádaly zcela nový přístup k přípravě i provedení rekonstrukce. Projekci proto předcházela podrobný průzkum a vyhodnocení všech dotčených částí jeskyně, diskuse o variantách řešení s kolektivem předních českých karsologů a následné stanovení přísných podmínek pro ochranu jeskyně i níže položených lázeňských vod. V průběhu prací pak byla zajišťována nejen bezprostřední ochrana jeskynních útvarů před prachem a jiným poškozením, ale také probíhala opakovaná seismická měření při trhací práci a průběžný monitoring minerálních vod v jeskyni i lázeňských vrtech.

Výsledkem více než dvouleté práce je 375 m dlouhý návštěvní okruh - moderní, úsporně dimenzovaná a esteticky vedená, jednosměrná chodníková trasa, doplněná vylehčenými mostky z nerezové oceli, schodišti a vyhlídkovými plošinkami. Elektrické osvětlení je úsporného charakteru s lokálním ovládním efektových okruhů a minimální dobou osvitu. Všechna technická zařízení v podzemí jsou vyrobena z nekorodujících materiálů šetrných k životnímu prostředí. Unikátní mikroklimatické poměry jeskyně chrání soustava „větrných“ vrat a nepřetržitý monitoring. Automatizovaný monitorovací systém s průběžným zápisem dat zajišťuje také bezpečnost osob v jeskyni automatickým odsáváním případných nebezpečných koncentrací oxidu uhličitého z návštěvní trasy. Samostatný drenážní a čerpací systém zachycuje a odvádí z jeskyně znečištěnou vodu z chodníků a chrání tak lázeňské kyselky před kontaminací. Modernizovaná provozní budova je vytápěna tepelným čerpadlem využívajícím termální vody z krasového systému.

Základní údaje :

Realizace:	červen 2003 – červen 2005
Finanční náklady:	18 mil. Kč
Z jeskyní bylo vyklizeno:	cca 2 800 t starých horninových zakládek a stavební suti cca 1 000 t rubaniny ze spojovací štoly a nového vchodu
V jeskyních bylo použito:	cca 300 t suché betonové směsi 5 t důlní ocelové výztuže 3 t betonářské armovací oceli 7,5 t nerezové oceli 343 kg trhaviny Perunit 20 a 1 889 rozbušek 1 560 m odsávacích, vodovodních a kanalizačních hadic 378 m kabelových a odvodňovacích žlabů 10 000 m kabelových vodičů 195 svítidel 20 ks telefonních stanic

Obr. 18: Galašův dóm Zbrašovských aragonitových jeskyní před a po rekonstrukci

*vlevo: staré betony a zakládky horniny z historického zpřístupňování,
vpravo: nové visuté schodiště z nerezové oceli překlenulo očištěné původní dno jeskyně.*

3.9 STÁTNÍ PROGRAM OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČR

Státní program ochrany přírody a krajiny ČR (SPOPK) byl přijat usnesením vlády ČR č. 415 ze dne 17.7.1998. Tento koncepční dokument obsahuje nejdůležitější úkoly z oblasti ochrany přírody a krajiny, na jejichž plnění se podílejí zúčastněná ministerstva a další organizace. Za období let 1998 – 2003 se uskutečnilo 25 řádných zasedání rady Stálé konference SPOPK. Ministerstvo životního prostředí, Ministerstvo zemědělství a Ministerstvo pro místní rozvoj se na mimořádných zasedáních v r. 2003 shodly na nutnosti SPOPK aktualizovat. Zpracováním návrhu aktualizace byla pověřena pracovní skupina AOPK ČR, která následně zpracovala v roce 2004 návrh materiálu Státní program ochrany přírody a krajiny ČR – státní strategie ochrany přírody a krajiny v ČR, který byl v listopadu 2004 předložen MŽP. Při přípravě dokumentu bylo nezbytné zohlednit novelu zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny, jejíž přijetí se oproti původnímu předpokladu posunulo až do června 2004 (zákon č. 460/2004 Sb., kterým předseda vlády vyhlašuje úplné znění zákona č. 114/1992 Sb.).

V roce 2005 přistoupilo MŽP k přípravě další verze SOPK, která by měla být v roce 2006 předložena k dalšímu projednání.

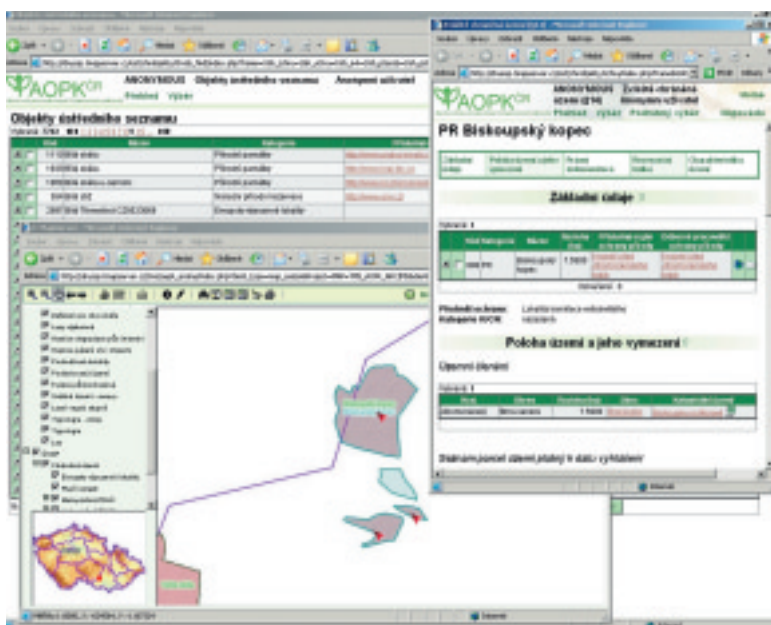
3.10 ÚSTŘEDNÍ SEZNAM OCHRANY PŘÍRODY (ÚSOP)

Ústřední seznam ochrany přírody (ÚSOP) soustřeďuje zřizovací a odbornou dokumentaci o ZCHÚ včetně památných stromů. Uvedená evidence je na území ČR vytvářena od 60. let 20. století. Podle zákona č. 114/1992 Sb. o ochraně přírody a krajiny byla vedením ÚSOP pověřena AOPK ČR.

Sbírka listin ÚSOP archivuje a zpřístupňuje dokumentaci ZCHÚ, obsahující vyhlášku, výnos či nařízení příslušného orgánu státní správy, resp. zákonodárného sboru. Součástí zřizovací dokumentace je i dokumentace zeměměřická s vyznačením příslušného území. Druhou část archivovaných materiálů představuje odborná dokumentace. V rezervačních knihách jsou uchovávány plány péče o dané ZCHÚ, výsledky inventarizačních průzkumů a odborné zprávy či studie, týkající se konkrétního ZCHÚ. Sbírka listin obsahuje i dokumenty k výjimkám z ochranných podmínek jednotlivých ZCHÚ. Jako archiv dokumentace ochrany přírody je sbírka listin ÚSOP podle zákona č. 114/1992 Sb. veřejnou listinou, do níž je možné nahlížet.

V roce 2005 byl ukončen projekt Digitálního registru ÚSOP, který ukládá, zpracovává a archivuje údaje, získané ze Sbírky listin, a následně je uživatelům zpřístupňuje internetovou aplikací (<http://drusop.nature.cz>) zahrnující mj. mapový server a naskenované zřizovací dokumenty. Samotná data, zpracovávaná v rámci veřejného provozu digitálního registru ÚSOP, jsou poskytována bezplatně.

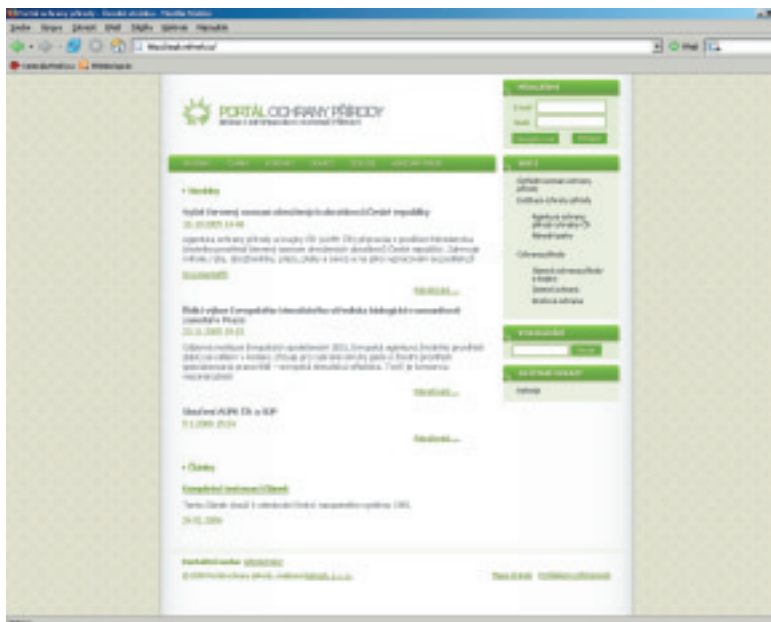
V rámci naplňování zákona č. 95/1999 Sb. „o prodeji půdy“ byla i v roce 2005 prováděna kontrola předávaných souborů pozemků, navržených Pozemkovým fondem k prodeji tak, aby se z prodeje vyloučily pozemky ležící v maloplošných ZCHÚ. Během roku 2005 došlo z ústředí Pozemkového fondu Praha 59 souborů se žádostí o souhlas s prodejem jednotlivých pozemků. Uvedené soubory obsahovaly 121 997 žádostí, které byly postoupeny MŽP. Kromě toho bylo vyřízeno dalších 334 dotazů, směřovaných na MŽP či jednotlivé úřady Pozemkového fondu v celé ČR.

Obr. 19: Digitální registr ÚSOP (<http://drusop.nature.cz>)

3.11 INFORMAČNÍ SYSTÉM OCHRANY PŘÍRODY

Informační systém ochrany přírody (ISOP) zahrnoval v roce 2005 informační systémy jednotlivých institucí ochrany přírody (AOPK ČR, SOP, správy národních parků). V roce 2005 byl zahájen svým významem ojedinělý projekt tvorby Datového skladu informačního systému AOPK ČR, který by se měl v budoucnu stát základem ISOP v rámci jednotné správy, aktualizace a distribuce dat ochrany přírody s prostorovou informací. V roce 2005 byl vytvořen datový sklad (T-MAPY) a návrh pilotní aplikace pro aktualizaci vrstvy mapování biotopů (Arcdata Praha – WANAS). V roce 2006 budou nad datovým skladem vybudovány příslušné aplikační nadstavby pro jednotlivé agendy AOPK ČR a datové zdroje (mapování biotopů, nálezová data, referenční data atd.) budou vizualizovány prostřednictvím internetových mapových služeb.

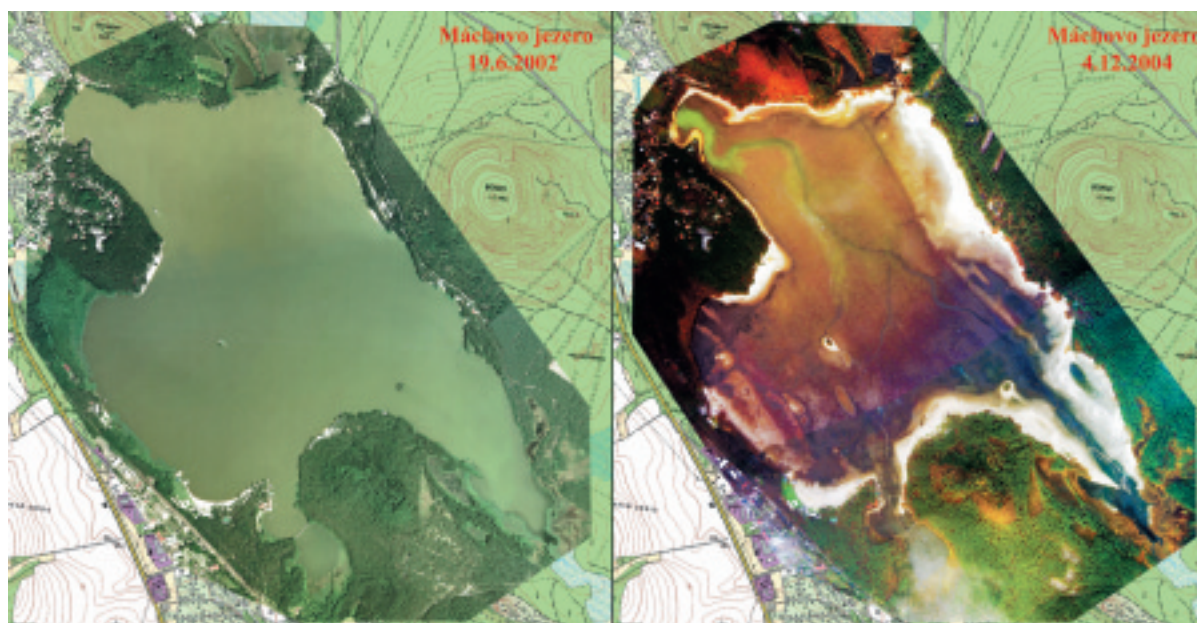

Obr. 20: Testovací verze www stránek věnovaných Portálu ochrany přírody

Současně byla v roce 2005 vypracována „Analýza projektu Portálu ochrany přírody“ – specifikace pravidel pro webové stránky, prostřednictvím kterých budou zpřístupněny informace z oblasti ochrany přírody. Zároveň byla vytvořena testovací verze celého webu – <http://aopk.refresh.cz>, včetně publikačního systému pro správu dat na tomto webu – <http://aopk.refresh.cz/admin>.

V rámci úseku informatiky se v roce 2005 zaměřila hlavní pozornost především na zprovoznění digitálního registru Ústředního seznamu ochrany přírody (<http://drusop.nature.cz>) včetně základního mapového serveru, reorganizaci GIS ZCHÚ v souladu s potřebami komplexně ukládat, archivovat a udržovat věrohodné grafické vymezení objektů ÚSOP technologiemi GIS, dokončení vrstvy mapování biotopů, programovou a datovou podporu nálezové databáze informačního systému AOPK ČR a provoz mapového serveru. Vrstva biotopů byla doplněna o výsledky rektifikace mapování. Pro novou verzi programu k ukládání nálezových dat (SurveyPro, LabGIS CENIA) byly aktualizovány číselníky druhů, číselníky jejich ochrany (ohrožení), upraven klient/server provoz a připravena historická data (STRIX, FLORA, FAUNA, ISOP a další) k převedení do stávající struktury nálezové databáze. Mapové služby se rozšířily o výstupy z mapování biotopů a specifické služby pro MŽP (územní ochrana a větrné elektrárny, rybníční hospodaření).

Činnost pracoviště zabývající se problematikou dálkového průzkumu Země (DPZ) se kromě běžné servisní činnosti pro pracovníky AOPK ČR a MŽP ČR soustředila zejména na pořizování, zpracování a archivaci fotodokumentace včetně digitalizace historických archivních dokumentů. Zahájeno bylo ukládání fotodokumentace včetně fotodokumentace soustavy Natura 2000 do nově vytvořené intranetové (klient/server) aplikace Fotoarchiv. Zároveň bylo zajištěno skenování různých mapových podkladů včetně historických (3. vojenské mapování a stabilní katastr) na A0 skeneru. Další aktivity pracoviště DPZ zahrnovaly správu, aktualizaci, zpracování a archivaci rastrových ekvivalentů

Obr. 21: Ortofoto a letecký snímek Máchova jezera po napuštění

mapových podkladů (zm10, zm50, smo5, katastrální mapy, barevné a černobílé ortofotomapy) a archivaci, zpracování a interpretací leteckých a družicových snímků. Pracoviště DPZ se mj. podílelo na řešení výzkumného záměru MŠMT "Výzkum zdrojů a indikátorů biodiverzity v kulturní krajině v kontextu dynamiky její fragmentace" a na přípravě mapových podkladů pro publikaci Chráněná území ČR.

V roce 2005 pokračoval další vývoj webového rozhraní AOPK ČR, které bylo tvořeno internetovými prezentacemi všech pracovišť AOPK ČR (www.nature.cz) a webovým intranetem (www.nature.cz/intranet). Prostředí bylo rozšířeno o další agendy – PROGRAM REVITALIZACE ŘÍČNÍCH SYSTÉMŮ, MANAGEMENT, NATURA 2000 A POSKYTOVÁNÍ DAT.

4 VĚDECKOVÝZKUMNÁ ČINNOST

AOPK ČR se jako odborná organizace resortu životního prostředí významně podílí na výzkumné činnosti související s péčí o přírodu a krajinu, a to jak vlastními pracovníky, tak spoluprací s mnoha institucemi a jednotlivci. V roce 2005 byla AOPK ČR hlavním řešitelem řady projektů výzkumu a vývoje (VaV) a jiných grantových projektů a na dalších spolupracovala.

V roce 2005 byly uzavřeny projekty:

- Monitoring zvláště chráněných druhů rostlin, živočichů a typů přírodních stanovišť, významných z hlediska ES (VaV 610/4/01)
- Inventarizace maloplošných zvláště chráněných území národních kategorií (VaV 620/2/03)
- Výzkum ekologie a rozšíření, návrh managementu populací a záchranných programů zvláště chráněných druhů živočichů (VaV 620/1/03)
- Optimalizace výsledků mapování přírodních biotopů a jejich aktuálního zastoupení na území ČR jako předmětu ochrany v současné síti maloplošných zvláště chráněných území v ČR (VaV 620/20/03)
- Vyhodnocení a návrh doplnění ekonomických nástrojů využitelných pro oblast ochrany přírody a krajiny s ohledem na transpozici práva EU (VaV 610/01/03)
- Červená kniha biotopů (VaV 630/02/03) – spolupráce s Ústavem ekologie krajiny AV ČR

Od roku 2005 je AOPK ČR řešitelem výzkumného záměru MŠMT č. 6293359101 – "Výzkum zdrojů a indikátorů biodiverzity v kulturní krajině v kontextu dynamiky její fragmentace", který je rozdělen do tří dílčí částí:

- a) dílčí část - Kvantitativní analýza dynamiky vývoje krajiny ČR za posledních 250 let
- b) dílčí část - Výzkum indikátorů a metod pro dlouhodobé monitorování změn biodiverzity
- c) dílčí část - Výzkum a monitoring dynamiky vývoje přirozených lesů ponechávaných samovolnému vývoji jako východisko pro obnovní management v síti chráněných území.

Podrobnější informace o jednotlivých projektech včetně anotací jsou dostupné na webové adrese www.nature.cz.

5 KONFERENCE A SEMINÁŘE

AOPK ČR zajišťovala nebo se podílela na organizování následujících odborných seminářů a konferencí:

Mezinárodní konference Aktuální problematika ochrany vodních ekosystémů konaná ve dnech 27. - 29. dubna 2005 v Kongresovém a vzdělávacím centru Floret v Průhoněch.

Seminář o záchranných programech konaný ve dnech 3.- 4.11.2005 v Koutech.

Seminář ÚSES - zelená páteř krajiny, čtvrtý ročník semináře konaný na Mendelově zemědělské a lesnické univerzitě v Brně ve dnech 6. - 7. září 2005.

Pracovníci oddělení CITES se v roce 2005 účastnili několika seminářů a konferencí na téma CITES, kde přednášeli o problematice CITES z pohledu národního vědeckého orgánu.

AOPK ČR se zúčastnila Světové výstavy EXPO 2005 konané v Aiči v Japonsku, kde představila projekt územního systému ekologické stability (ÚSES).

AOPK ČR v roce 2005 uspořádala šestnáct interních seminářů týkajících se soustavy Natura 2000, územní ochrany, ochrany krajiny, CITES, mapování druhů a stanovišť, monitoringu, ÚSES, krajinotvorných programů, programu revitalizace říčních systémů, krajinného rázu, intranetu, datového skladu atd.

6 PUBLIKAČNÍ ČINNOST

AOPK ČR v roce 2005 vydala tyto publikace:

Just T. a kolektiv (2005): Vodohospodářské revitalizace a jejich uplatnění v ochraně před povodněmi - ZO ČSOP Hořovicko, Ekologické služby s.r.o., AOPK ČR a MŽP ČR
Praha (náklad 2 000 výtisků)

kolektiv (2005): Výroční zpráva 2004 – AOPK ČR
Praha (náklad 200 výtisků)

Kučera J., Váňa J. (2005): Seznam a červený seznam mechorostů České republiky (2005) - Příroda 23 – AOPK ČR
Praha (náklad 1 000 výtisků)

Mačkovčín P., Sedláček M. (eds.) (2005): Chráněná území České republiky, svazek XIII. Střední Čechy – AOPK ČR Praha a EkoCentrum Brno
Praha (náklad 2 000 výtisků)

Pivničková M. (ed.) (2003): Sborník dílčích zpráv z grantového projektu VaV 610/10/00 „Vliv hospodářských zásahů na změnu v biologické rozmanitosti ve zvláště chráněných územích“ - Příroda - supplementum – AOPK ČR
Praha (náklad 500 výtisků)

Plesník J., Hanzal V., Brejšková L. (eds.) (2003): Červený seznam ohrožených druhů České republiky. Obratlovci. - Příroda 22 – AOPK ČR
Praha (náklad 1 200 výtisků)

Publikace vydané za finanční podpory AOPK ČR:

Hanák V., Anděra M. (2005): Atlas rozšíření savců v České republice – Předběžná verze. V. Letouni (*Chiroptera*) – část 1. Vrápencovití (*Rhinolophidae*), netopýrovití (*Vespertilionidae* – *Barbastella barbastellus*, *Plecotus auritus*, *Plecotus austriacus*). – Národní muzeum
Praha (náklad 400 výtisků)

Kolařík J. a kolektiv (2005) Péče o dřeviny rostoucí mimo les, II díl. - ZO ČSOP Vlašim
Vlašim (náklad 2 000 výtisků)

Vačkář D. (ed.) (2005): Ukazatele změn biodiverzity. - Academia
Praha (náklad 1 000 výtisků).

Pracovníci AOPK ČR v roce 2005 uveřejnili v časopisech, sbornících i publikacích v ČR a v zahraničí řadu původních vědeckých prací, odborných studií i rešerší. Jejich aktualizovaný seznam je k dispozici na stránkách www.nature.cz.

7 SEZNAM BOXŮ

Box č. 1: Natura 2000 – základní informace	(str. 13)
Box č. 2: Kategorie ZCHÚ	(str. 20)
Box č. 3: Záchrané programy a záchrané programy - programy péče pro planě rostoucí rostliny a volně žijící živočichy	(str. 25)
Box č. 4: Strategie ochrany biologické rozmanitosti České republiky	(str. 29)
Box č. 5: Národní přírodní památka „Jeskyně Na Pomezí“	(str. 32)
Box č. 6: Národní přírodní památka „Zbrašovské aragonitové jeskyně“	(str. 33)

VÝROČNÍ ZPRÁVA 2005
AGENTURA OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY ČESKÉ REPUBLIKY

Vydává: Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky Praha
Editoři: Petr Bulena & Jan Plesník
Autoři textu: kolektiv pracovníků AOPK ČR Praha
Autoři fotografií: Oldřich Čížek (12), Martina Fialová (14), Václav Hlaváč (11), Petr Holub (9, 10),
Adam Kurz (15, 16), Lukáš Řádek (7), Petr Zajíček (17, 18),
Autor fotografie
na obálce: Petr Holub
Příprava do tisku: Olga Čermáková, nakladatelství, Hradec Králové
Tisk: CT Quatro
Počet stran: 42
Náklad: 150 výtisků

Praha, 2006

ISBN 80-86064-95-6

© Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky 2006

Doporučená citace:

Kolektiv (2006): Výroční zpráva 2005 Agentura ochrany přírody a krajiny České republiky. AOPK ČR Praha, 42 pp.

Tištěno technologií šetrnou k životnímu prostředí.